

HAKKIM VAR!

HUKUK DERGİSİ

FİKRİ MÜLKİYET HUKUKU

ÇEVRE HUKUKU

ANAYASA HUKUKU

hak-
kim
var!

SUNUŞ

DEĞERLİ OKURLAR,

Hukuk fakültesi öğrencilerinin, etraflarının yalnızca fakülte duvarlarıyla ve başka hukukçularla çevrili olması bir toplumda hukuk bilinci yaratılmasının önüne geçen en büyük engellerdendir. Hukuk, günlük hayatın içinde yer almalıdır. Herkes hukuk bilmelidir. Hukukun tek bir kesim tarafından konuşulmasının sonucu bu kesimde yer almayan insanların hukuka daha da yabancılaşmasıdır.

Hukuku anlayamayan, hakimlerin neye göre karar verdiğini, meclislerin neye göre yasa yaptığını bilmeyen vatandaş hukuka güven duymaz. Hukuka güven duyulmayan ülkede hukuk da olmaz. Bu dergide yazıları yer alan değerli yazarların tamamı, toplumun “hukukçu” olmayan kesimlerine hukukun, herkes tarafından anlaşılabilir ve konuşulabilir olduğunu anlatmak görevini üstlenmiştir. Bunu yapacak hukukçunun her şeyden önce donanımlı, bilgisinden ve kendinden emin, karmaşık cümlelerle öğrendiği bilgileri sentezleyebilme yeteneğine sahip olması gerekir. Hakkım Var! 2022’den beri donanımlı, içinde yaşadığı toplumu anlayan ve sosyal fayda motivasyonuna sahip hukukçular yetişmesine katkıda bulunmaktadır.

Bu dergi; daha adil, daha barışçıl, daha demokratik bir toplumu hedefleyen hukuk öğrencilerinin kendilerini akademik anlamda da geliştirebilmeleri için başlatılmıştır. Yurdunu, milletini özünden çok seven, demokratik cumhuriyet ilkeleri ışığında azimle yürüyecek aydın bir nesil yetişmektedir. Hukukçuların üzerine düşen, uğraştıkları “bilim”i çok iyi öğrenmek, çok iyi bilmek ve çok iyi öğretmektir. Bu dergi, potansiyeli yüksek, donanımı güçlü, toplumsal duyarlılığı gelişmiş hukukçuların bir araya geldiği bir platform olacaktır. Emeği geçen tüm yazarlara, yayın kuruluna, yazarlarımızı çalıştıran ve rehberlik eden Hakkım Var! Fellowship Programı Mentörleri ve Koçlarına ne kadar teşekkür etsek az.

YAĞMUR KURTOĞLU
HAKKIM VAR DERNEĞİ BAŞKANI

Hakkım Var! toplumsal konulara duyarlı, adalete inanan, her daim umutla dolu bir grup gencin hareketi olarak ortaya çıktı. Daha adil, daha barışçıl, daha demokratik bir sistemin ancak harekete geçmekle var olabileceğini bilen gönüllülerin sayısı, ne mutlu ki, her geçen gün daha da arttı. Geçtiğimiz üç yılda Hakkım Var!, dört şehirde, 100’den fazla gönüllüsüyle, 4000’den fazla kişiye ulaştı.

Bir toplumun parçası olarak yaşamının karşı koyulması mümkün olmayan bir zorunluluk olduğu çağımızda, her vatandaşın temel haklarını ve ödevlerini bilmesi gerektiğine inanıyoruz. İşte tam da bu sebeple, Hakkım Var! hukuki bilgilerini toplumla paylaşmak isteyen hukukçuların bir araya gelmesine vesile oldu. Hakkım Var!’ın amaçlarını aslında iki başlıkta sıralayabiliriz: (i) Hukuk okuryazarlığını arttırarak daha adil, daha barışçıl, daha demokratik bir topluma ulaşmak; (ii) Toplumsal fayda idealinde buluşan hukukçuların bir arada olmalarını ve gelişmelerini sağlamak.

Hakkım Var! dergisi, özellikle genç hukukçuların hukuki bilgilerini paylaşabilecekleri bir alan oluşturma amacıyla, üç yıldır planlamaları yapılan, üzerinde titizlikle çalışılan bir projeydi. Bugün bu projenin hayata geçtiğini görmek, Hakkım Var!’a emek veren onlarca gönüllü gibi, beni de çok gururlandırıyor. Bu vesileyle, derginin yayına hazırlanmasında emeği geçen herkesi kalpten tebrik ediyorum. Özellikle, derneğimizin başkanı Yağmur Kurtoğlu’na, dergiyi çabalarıyla var eden yayın kurulunun değerli üyeleri İnci Sevi Kaya, Zeynep Patır, Ezgi Su Sili ve Chingiz Mammadov’a, Hakkım Var! Fellowship koçlarına ve tabi ki dergide yazıları yayımlanan Hakkım Var! Fellow’u tüm arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Birlikte daha adil, daha barışçıl, daha demokratik bir toplum hayalimize ulaşacağız. **Hep birlikte.**

GÜREM ULUSOY
HAKKIM VAR DERNEĞİ
KURUCU ESKİ BAŞKANI

SUNUŞ

DEĞERLİ OKUYUCU,

Hakkım Var! Dergisi'nin ilk sayısını sizlerle buluşturmanın heyecanı ve gururunu yaşıyoruz.

Bu dergi, Hakkım Var Derneği Fellowship Programı kapsamında yürütülen çalışmaların yeni ve ilham verici bir ürünüdür. Programımız, yalnızca mevcut bilgiyi tüketen değil; araştıran, sorgulayan, üreten ve güçlü akademik donanıma sahip hukukçular yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu hedef doğrultusunda Türkiye'nin dört bir yanından hukuk fakültesi öğrencisi Fellowlarımız, çeşitli hukuki konularda özgün makaleler kaleme aldılar.

Genç hukukçuların perspektifinden ele alınan bu makalelerle, hem hukuk alanındaki güncel tartışmalara katkı sunmayı hem de hukuk okuryazarlığını ve toplumsal farkındalığı artırmayı hedefliyoruz. Dergimiz, hukukun yalnızca hukukçulara değil, toplumun tüm kesimlerine ait ve açık bir değer olduğunu hatırlatmayı da amaçlamaktadır.

Toplumda hukukun doğru anlaşılmasına ve bireylerin haklarına bilinçle sahip çıkabilmesine katkı sunmanın en etkili yollarından birinin, hukuk dilini gençlerin sesiyle erişilebilir ve ilgi çekici kılmak olduğuna inanıyoruz. Bu yayın da bu vizyonun somut bir yansımasıdır.

Yayın Kurulunda büyük bir özveriyle emek veren Ezgi Su Sili, Zeynep Patır ve Chingiz Mammadov'a; ayrıca katkılarıyla dergimize hayat veren tüm Fellowlarımıza içten teşekkür ediyorum. Destekleriyle her zaman yanımızda olan Hakkım Var Derneği Başkanı Yağmur Kurtoğlu'na ve Kurucu Eski Başkan Gürem Ulusoy'a da şükranlarımı sunuyorum.

Hakkım Var Derneği olarak, daha adil, barışçıl ve demokratik bir toplum için çalışmaya kararlılıkla devam edeceğiz. Bir sonraki sayımızda yeniden buluşmak dileğiyle... Keyifli okumalar!

İNCİ SEVİ KAYA
BAŞ EDITÖR

Zeynep Pater

C A M D A N A D A L E T

Adalet, insanlık tarihinin en eski arayışlarından biridir; zamanla şekillenmiş, defalarca sarsılmış ama her seferinde yeniden ayağa kalkmıştır. Camdan örölmüş Themis heykeli, bu kadim mücadelenin hem ne kadar kırılgan hem de ne kadar dirençli olduğunu anlatmaktadır.

İlk bakışta, camdan inşa edilen Themis heykeli adaletin temel unsurlarını taşıyor: kılıcı, terazisi, kırılganlığı. İlk anda eksiksiz bir bütün gibi gözüke de, dikkatli bir göz terazinin yalnızca bir kefeye sahip olduğunu fark eder. Bu eksiklik, hukukun sadece hukukçular için var olduğu sanısına yönelik bir eleştiridir. İlk bakışta hiçbir sorun yokmuş gibi görünmesi, hukuku sadece bir meslek grubu çerçevesinde değerlendirenlerin düştüğü yanılgıyı simgeler. Oysa hukuk, toplumun tamamının sesiyle ve ihtiyaçlarıyla dengelenir. Hukukun bir kefesi düzeni, diğer kefesi ise toplumun yaşamını taşır. Toplumdan koparılmış bir hukuk, varlık sebebini yitirir; adalet terazisi ancak toplumun katılımı ile tamamlanır. Her şeyiyle kusursuz görünen bir hukuk sistemi bile, toplum kefesi eksik olduğunda, tamamlanmamış kalır. Yani hukuk, yalnızca bilenler için değil, yaşayan herkes içindir.

Heykelin önünde elinde bir cam parçası tutan figür ise bu dergiyi hazırlayan hukuk öğrencilerini simgelemektedir. Bugün eğitimlerini sürdürseler de, yarının hukukçuları olarak şimdiden adaletin inşasına katkıda bulunmaktadırlar. Tutulan her bir cam parçası, adalet sisteminin geleceğini şekillendirecek küçük ama değerli bir dokunuşu temsil etmektedir. Themis'ten yansıyan ışıkla aydınlanan parça ve genç de hukukun biz gençlere verdiği umudu işaret etmektedir.

Adalet, geçmişten gelen bir miras olduğu kadar, genç ellerle geleceğe taşınacak bir emanettir.

Gençlerin kaleminden, geleceğin hukukuna...

Zeynep Pater

İÇİNDEKİLER

01

Genel İşlem Koşullarında Yerel Tahkime İlişkin Tahkim Şartının Geçerliliği

EBRAR SEHER ŞAHİN

Genel işlem koşullarında yer alan yerel tahkim şartlarının geçerliliği inceleniyor. Konu, tahkim hukuku ve sözleşme serbestisi çerçevesinde ele alınıyor.

04

1924, 1961 ve 1982 Anayasalarının Dilinin Hukuki Güvenlik ve Belirtilik İlkesi Çerçevesinde İncelenmesi

İLAYDA SOYSAL

Bir kelime neyi değiştirir? Üç farklı anayasa metni, hukuki güvenlik ve belirtilik ilkeleri ışığında, ifadenin gücünü ve etkisini ortaya koyan bir karşılaştırmayla inceleniyor.

07

Milletvekillerinin Parti Değiştirmesinin Temsil Yetkisi ve Seçmen İradesi Üzerindeki Etkisi

ESMANUR KOÇ

Parti değişikliği yapan milletvekillerinin durumu, seçmenin iradesi ve temsil mekanizması açısından tartışmalı bir zemin yaratıyor. Bu çalışma, söz konusu geçişlerin meşruiyetini ve etkilerini farklı yönleriyle ele alıyor.

10

Greenwashing Uygulamaları ve Türk ve AB Hukuku'ndaki Düzenlemeler

ŞULE KAYAOLUK

Şirketlerin çevreye dair duyarlılığı tüketici olarak seçimlerimizi etkiliyor mu? Bu makale, Türk ve AB Hukuku kapsamında şirketlerin çevre duyarlılığı görünümü altında haksız kazanç elde etmelerini inceliyor.

13

Yapay Zeka Tarafından Oluşturulan Eserlerin Fikri Haklar Bakımından İncelenmesi

SENA YEŞİL

Yapay zekâ ile üretilen eserlerin fikri haklar karşısındaki durumu ele alınıyor. Konu güncel gelişmeler ışığında değerlendiriliyor.

15

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Ercan Şahin ve Diğerleri Başvurusu Kararı Üzerine

İNCİ SEVİ KAYA

Bu makale, 6284 Sayılı Kanunda yer alan kadına şiddeti önlemeye yönelik uygulamaların bir Anayasa Mahkemesi kararına konu oluşunu ele alıyor.

Hukuk okuryazarlığını artırmayı misyon edindik. Hukuk öğrencilerinin hukukun her alanında ortaya koydukları makalelerini sizlerle paylaşmanın mutluluğunu yaşıyoruz, iyi okumalar diliyoruz...

GENEL İŞLEM KOŞULLARINDA YEREL TAHKİME İLİŞKİN TAHKİM ŞARTININ GEÇERLİLİĞİ

1

EBRAR SEHER ŞAHİN

ÖZ

Günümüzde sıkça kullanılmaya başlanan genel işlem koşulları; tek taraflı olarak hazırlanan, gelecekte çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanılmak gayesiyle yazılan, karşı tarafla müzakere edilmeden kabul edilmesi gereken sözleşme hükümleridir.

Tahkim ise devlet mahkemelerinin yanı sıra, uyuşmazlığın taraflarca belirlenmiş hakemler aracılığıyla çözümlenmesi yoludur. Hızlı sonuçlanması, usul ve esasların serbestçe belirlenmesi gibi çeşitli avantajlarının yanında maliyet gibi bazı olumsuzlukları da barındırır. Tahkim uyuşmazlık çözümlerinde sıklıkla başvurulmuş bir yöntem haline gelmektedir.

Bu makalede önce borçlar kanunu kapsamında genel işlem koşulları ve hukuk muhakemeleri kanunu kapsamında yerel tahkim usulünden bahsedilecek ardından genel işlem koşullarına tahkim şartının eklenebilirliği mahkeme kararları eşliğinde tartışılacaktır.

GİRİŞ

Tahkim şartı ve geçerlilik koşullarından bahsetmek gerekirse hukuk muhakemeleri kanunu madde 412 ile başlamak gerekir. 412. Maddede " Taraflar arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların tamamının ya da bir kısmının çözümünün hakem veya hakem kuruluna bırakılması hususunda yaptıkları anlaşmadır." Denilmektedir. Buradan anlaşıldığı üzere tahkim devlet mahkemelerinin dışında uyuşmazlığın tarafların belirlenmiş hakemler tarafından çözüme kavuşturulmasıdır.

Hükmün devamında "Tahkim sözleşmesi, taraflar arasındaki sözleşmenin bir şartı veya ayrı bir sözleşme şeklinde yapılabilir." denilmektedir. Buradan çıkardığımız anlam tahkim iradesinin hem başlı başına bir sözleşme olarak hem de bir sözleşmenin parçası yani şart olarak düzenlenebiliyor olmasıdır. Bu da genel işlem koşullarında tahkim iradelerinin 'şart' biçiminde yansiyabileceğini doğrular niteliktedir.

Maddenin 3. fıkrasında "Tahkim sözleşmesi yazılı şekilde yapılır. Yazılı şekil şartının yerine getirilmiş sayılması için, tahkim sözleşmesinin taraflarca imzalanmış yazılı bir belgeye veya taraflar arasında teati edilen mektup, telgraf, teleks, faks gibi bir iletişim aracına veya elektronik ortama geçirilmiş olması ya da dava dilekçesinde yazılı bir tahkim sözleşmesinin varlığının iddia edilmesine davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olması yeterlidir. Asıl sözleşmenin bir parçası hâline getirilmek amacıyla tahkim şartı içeren bir belgeye yollama yapılması hâlinde de tahkim sözleşmesi yapılmış sayılır." denilmektedir. Yani kısacası tarafların tahkim iradeleri karşılıklı olmalı ve yazılı bir biçimde hazırlanıp imzalanmalıdır.

Teknolojinin gelişimiyle bu şartın sağlanabileceği çeşitli yöntemler çıkmış olmakla beraber doktrinde de bunlar üzerine tartışmalar bulunmaktadır ancak konumuz özelinde odaklandığımız esas yazılı ve karşılıklı tahkim iradesidir. Tüm bu koşulların yanısıra hukuk muhakemeleri kanunu madde 408'de belirtildiği üzere taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli değildir.

Genel İşlem Koşulları

Genel işlem koşulları Türk Borçlar Kanunumuzun 20. Maddesinin 1. Fıkrasında; bir sözleşme yapılırken düzenleyenin, ileride benzer olan birçok sözleşmede kullanmak amacıyla önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleridir. Bu koşulların, sözleşme metninde veya ekinde yer alması, kapsamı, yazı türü ve şekli, nitelendirmede önem taşımaz, biçiminde tanımlanmıştır.

Türk Borçlar kanunumuzda da belirtildiği üzere genel işlem koşulları tek taraflı olarak ileride çok sayıda sözleşmede kullanılmak üzere hazırlanan sözleşme hükümleridir. Burada bahsedilen ileride çok sayıda sözleşmede kullanılmak üzere hazırlanma ibaresi katı bir şekilde uygulanan yani metinlerin birebir aynı olmasını gerektiren bir kural değildir. Kanunkoyucu birden fazla sözleşmede kullanılacak olan bu metinlerin tıpatıp aynı olmasını da aramamıştır; aksi halde genel işlem koşullarının denetiminin dolanılmasına yol açılmış olurdu. Bu yüzden bu metinlerin benzeşmesi yeterlidir. Nitekim madde 20/f. 2 "Aynı amaçla düzenlenen sözleşmelerin metninin özdeş olmaması, bu sözleşmelerin içerdiği hükümlerin genel işlem koşulu sayılmasını engellemez" diyerek bu hususu belirtmiştir. (Kutluay, 1386.)

Türk Borçlar kanunumuzun 20 ila 25. maddeleri arasında genel işlem koşullarıyla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Bu maddelerde genel işlem koşullarının ne olduğu denetiminin yapılması vb. konular açıklığa kavuşturulmuştur.

GİŞ kullanılarak sözleşme akdedilmesi halinde sözleşme eşitliği taraflar arasındaki denge işletme lehine çeşitli açılardan bozulmaktadır, zira işletmenin GİŞ kullanımında büyük bir menfaati olmasına karşılık müşteri açısından bu menfaatin karşılığını oluşturacak hiçbir denge unsuru tespit etmek mümkün değildir. (Atamer, 27.) Bahsedildiği üzere genel işlem koşulunun kullanımı taraflararası eşitliği ilkesini genel işlem kullananın lehine bozabilmektedir.

Türk borçlar kanunu madde 26 da sözü edilen sözleşme özgürlüğü genel işlem koşulları müessesesi için de geçerlidir. Taraflar özgür iradeleri doğrultusunda hukuka ve ahlaka aykırı olmamak koşuluyla diledikleri gibi genel işlem koşulu oluşturabilir ve sözleşmede kullanabilirler.

Genel işlem koşulları karşı taraf ile müzakere edilmeden yalnızca genel işlem koşulunun varlığı hakkında bilgi verilmesi suretiyle kabul edilmesi gereken hükümlerdir. Türk Borçlar Kanunumuzun 20.maddesinin 3. fıkrasında "Genel işlem koşulları içeren sözleşmeye konulan veya ayrı bir sözleşmeye konulan bu koşulların her birinin tartışılarak kabul edildiğine ilişkin kayıtlar, tek başına, onları genel işlem koşulu olmaktan çıkarmaz." denilmektedir. Bu hükümden anlaşılacağı üzere genel işlem koşullarında genel kural müzakere edilmeden koşulların kabul edilmesidir.

Genel İşlem Koşullarının Denetimi

Kısaca genel işlem koşullarının denetiminden de bahsetmek gerekirse 3 tür denetimleri söz konusudur. Bunlardan ilki yürürlük denetimidir. Genel işlem koşullarının sözleşme kapsamına dahil edilip edilmeyeceğinin tespiti aynı zamanda yürürlük denetimi olarak da adlandırılmaktadır. (Eren, 220.) Yürürlük denetimine ihtiyaç duyulmasının sebebi, sözleşmenin henüz esasına girilmeden; karşı tarafça varlığı bilinmeyen ve ona öğrenilme imkanı verilmeden sözleşmeye dahil edilmeye çalışan genel işlem koşullarının öncelikle elenmesidir.(Tunçsiper, 29.)

Türk Borçlar Kanunumuzun 21ve 22. maddelerinde genel işlem koşullarının yürürlük denetiminden bahsedilmektedir. Türk Borçlar Kanunu 21. Maddesinde "Karşı tarafın menfaatine aykırı genel işlem koşullarının sözleşmenin kapsamına girmesi, sözleşmenin yapılması sırasında düzenleyenin karşı tarafa, bu koşulların varlığı hakkında açıkça bilgi verip, bunların içeriğini öğrenme imkânı sağlamasına ve karşı tarafın da bu koşulları kabul etmesine bağlıdır. Aksi takdirde, genel işlem koşulları yazılmamış sayılır." Karşı tarafa genel işlem koşulları hakkında açıkça bilgi verme şartı, aynı zamanda "sonuca etkili müzakere" bu şartları kullananın, karşı tarafa bu şartların doğurabileceği hukuki sonuçlar hakkında bilgi vermesi ve gerekli açıklamalarda bulunmasıdır. (Tunçsiper, 30.)

Madde 21'in devamında "Sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine yabancı olan genel işlem koşulları da yazılmamış sayılır" denilmektedir.

Yazılmamış sayılmayla sözleşme tamamen ortadan kalkmamakta, yazılmamış sayılan hükmün dışında kalan kısmıyla sözleşme ayakta tutulmaktadır.

Türk borçlar kanunu Madde 22 "Sözleşmenin yazılmamış sayılan genel işlem koşulları dışındaki hükümleri geçerliliğini korur. Bu durumda düzenleyen, yazılmamış sayılan koşullar olmasaydı diğer hükümlerle sözleşmeyi yapmayacak olduğunu ileri süremez." diyerek bunu desteklemiştir.

Genel işlem koşullarının yorum denetiminde ise sözleşmedeki koşulların açık ve anlaşılır olmaması halinden bahsedilmektedir. Bu halde genel işlem koşullarını kullanan tarafın değil de karşı tarafın menfaatine yorum yapılması benimsenmiştir. Nitekim Türk Borçlar Kanunumuzun 23. Maddesinde "Genel işlem koşullarında yer alan bir hüküm, açık ve anlaşılır değilse veya birden çok anlama geliyorsa, düzenleyenin aleyhine ve karşı tarafın lehine yorumlanır." denilmektedir.

Son denetim biçimi olan içerik denetiminde ise dürüstlük kuralına aykırı biçimde karşı tarafın durumunu ağırlaştırıcı ve aleyhine bir hüküm konulamayacağından bahsedilir ve bunun yaptırımı ise kesin hükümsüzlüktür. Türk borçlar kanunumuzun 25'inci maddesi "Genel işlem koşullarına, dürüstlük kurallarına aykırı olarak, karşı tarafın aleyhine veya onun durumunu ağırlaştırıcı nitelikte hükümler konulamaz." şeklinde bu hususu ifade etmiştir.

Genel İşlem Koşullarında Tahkim Şartına Yer verilmesi ve Geçerliliği

Yukarıdaki izahatlerden anlaşılacağı üzere mevzuatımızda genel işlem koşullarında tahkim şartına yer verilmesi açısından herhangi bir engel ya da yasak bulunmamaktadır.

"Davacı vekilinin, tahkim şartının geçersiz olduğu yönündeki temyiz itirazları bakımından; genel işlem koşulunun geçerli olabilmesi için sözleşmenin yapılması sırasında düzenleyenin karşı tarafa, bu koşulların varlığı hakkında açıkça bilgi verip, bunların içeriğini öğrenme imkânı sağlaması gerekir. Buna göre kendisine genel işlem koşullarının içeriğinin öğrenilmesi imkânı sunulmasına rağmen okumadan bir metni imzalayan ya da genel işlem koşullarının sözleşme ile ilişkilendirilmesinde, sözleşme metni ile ilgilenmeden, metinde açıkça bu koşullara yollama yapılmasına rağmen bunların ne olduğunu araştırmadan ya da öğrenmeden metni imzalayarak iradesini açıklayan kişi genel bir kabulde bulunmuş olacaktır.

Buna göre, kendisine sunulan sözleşmelerin davacı tarafından, basiretli bir iş adamı gibi davranarak incelenmiş olması gerekir. Somut olayda davalı tarafından sözleşme koşullarının içeriğinin öğrenilmesine imkân sağlanmadığının kabulü mümkün olmadığından davacının temyiz itirazları yerinde görülmeyp, reddi gerekmiştir." Yargıtay 6. Hukuk dairesinin 2023/1124 esas sayılı 2023/1159 karar sayılı kararında bu şekilde öngörmüştür. Yargıtay 11. Hukuk dairesinin 2021/9176 esas sayılı 2023/3066 karar sayılı kararında bölge adliye mahkemesinin "genel işlem şartı olduğuna yönelik istinaf sebebi yerinde görülmediği gerekçesiyle davacıların istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir." Şeklindeki kararını onamıştır. Her ne kadar yabancılık unsuru da içerse genel işlem koşullarında tahkim şartına ilişkin bakış açısının önemi sebebiyle bir karardan daha bahsetmek gerektiğini düşünüyoruz.

Yargıtay 11. Hukuk dairesinin 2023/4281 esas sayılı 2023/4926 karar sayılı kararında davacı tarafın genel işlem koşulları kullanılmış olması sebebiyle tahkim şartının geçersiz olduğu yönünde karar verilmesi talebiyle açtığı davada bölge adliye mahkemesinin "...tahkim şartının matbu şekilde düzenlenmesinin teamül olan deniz konşimentosundaki tahkim şartının tarafların sözleşmedeki durumuna göre haksız şart niteliğinde genel işlem koşulu olarak değerlendirilerek geçersiz sayılamayacağı gerekçesiyle davacı vekilinin istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir." şeklindeki kararını onamıştır.

Sonuç

Görüldüğü üzere muhtelif yargı kararlarında, doktrindeki tartışmaların bir çoğunun nihayetinde genel işlem koşullarında tahkim şartına yer verilmesinde bir engel olmadığı, karşılıklı tahkim iradelerinin varlığı ve tahkim şartı/sözleşmesi için gerekli diğer koşullar da sağlandığı taktirde bu usulle tahkim şartı oluşturulabileceği sonucuna varmaktayız.

KAYNAKÇA

Atamer, Yeşim. Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2001.

Eren, Fikret. Borçlar Hukuku Genel Hükümler. Yetkin Yayınları, 2020, ss. 220-225.

Kutluay, Ezgi. "Türk Borçlar Kanunu'nda Genel İşlem Koşulları." D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref Ertaş'a Armağan, cilt 19, özel sayı, 2017, ss. 1369-1422.

Tunçsiper, Yiğit. Genel İşlem Koşullarının Denetimi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2015.

Türkiye, Yargıtay 6. Hukuk Dairesi. Karar No: 2023/1159, Esas No: 2023/1124, 2023.

Türkiye, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. Karar No: 2023/3066, Esas No: 2021/9176, 2023.

Türkiye, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. Karar No: 2023/4926, Esas No: 2023/4281, 2023.

1924, 1961 VE 1982 ANAYASALARININ DİLİNİN HUKUKİ GÜVENLİK VE BELİRLİLİK İLKESİ ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

4

İLAYDA SOYSAL

GİRİŞ

Bir devletin yasama, yürütme, yargı organlarını; teşkilat yapısını; vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen temel hukuk metni anayasadır. Bu metnin dili, onu uygulamada ve yorumlamada öncül unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu makalede 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarının dili hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri çerçevesinde incelenecektir. Ardından amaçsal yorum metodunun belirliliği sağlamadaki işlev ele alınacaktır.

I. Hukuki Güvenlik ve Belirlilik İlkeleri

Anayasanın ikinci maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğu düzenlenmiştir. Hukuk devleti; eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, Anayasa çerçevesinde varlığını sürdüren, yargısal denetime açık olan devlettir (Anayasa Mahkemesi, E. 2013/39, parag. 40). Hukuk devletinin vazgeçilmez iki unsuru ise hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleridir. Hukuki güvenlik ilkesi; hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Belirlilik ilkesi ise yasal düzenlemelerin kişiler ve idare yönünden herhangi bir kuşkuyla yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olmasını, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesini ifade etmektedir (AYM, E. 2013/39, parag. 41).

Hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerinin sağlayıcısı hukuk dilidir. Teamül hukuku istisna olmak üzere, yasal düzenlemeler yazılı bir metne dayandığından öngörülebilirliği ve açıklığı sağlayan unsur metnin dilidir. Nitekim Anayasa Mahkemesine göre (E. 2013/39, parag. 41) kanun metni, bireylerin "hangi somut eylem ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya sonucun bağlandığını belli bir açıklık ve kesinlikte öngörebilmelerine imkân verecek düzeyde kaleme alınmış olmalıdır." Bu değerlendirme hiç kuşkusuz anayasa metni için de geçerlidir. Anayasada yer alan sözcükler ve terimler akademik çalışmalarda, yargı kararlarında, kanun metinlerinde de zikredileceğinden anayasanın dili, ülkenin hukuk dilini şekillendirecektir.¹ Bu sebeple ayrı bir öneme sahiptir.

II. 1924, 1961, 1982 Anayasalarının Dil Açısından İncelenmesi

A. 1924 Anayasası

1924 Anayasasının yürürlüğe girdiğindeki adı "Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu"dur. Dili oldukça ağırdır, yazımında "sakki adlı" denilen ağıdalı hukuk dili tercih edilmiştir. Meclisin görevlerini sıralayan bir madde şu şekilde kaleme alınmıştır:

Madde 26.- 'Büyük Millet Meclisi ahkâmı şer'iyenin tenfizi, kavaninin vaz', tadili, tefsiri, fesihveilgası, Devletlerle mukavele, muahede ve sulh akdi, harb ilânı, muvazenei umumiyei maliye ve Devletin umum hesabı katî kanunlarının tetkik ve tasdikı, meskûkât darbı, inhisar ve malî taahhüdü mutazammın mukavelât ve imtiyazatın tasdik ve feshi, umumi ve hususi af ilânı, cezaların tahfif veya tahvili, tahkikat ve mücezaatı kanuniyenin tecili, mahkemelerden sâdır olup katiyet kesbetmiş olan idam hükümlerinin infazı gibi vezaifi bizzat kendi ifa eder.'

Bu dil her ne kadar dönemin yazı diline yakın olsa da sadelik ve açıklık, bilerek ve istenerek tercih edilmemiştir. Bunu o dönemde çıkarılan kanunların diline bakarak anlamak mümkündür. Örneğin 1924 Anayasasının yürürlüğe girmesinden bir ay önce kabul edilen 18 Mart 1924 tarihli Köy Kanunu, muhatabının anlaması için sade bir dille kaleme alınmıştır (Aksoy 39). İhtiyar meclisinin görevini yerine getirirken izleyeceği yola dair bir madde şu şekilde kaleme alınmıştır:

Madde 43 – 'İhtiyar meclisi köy işlerini en ziyade lazım olandan başlayarak bir sıraya koyar ve biri yapılp bittikten sonra sırasıyle hepsini köylüye gördürmeğe çalışır. Ewel yapılması lazım gelen sağlık, yol, mektep işlerinin geri bırakıldığı haber alınır veya şikayet edilirse köyün bağlı olduğu kaymakam veya vali tarafından gösterilen yolda yapılır.'

¹ Nitekim Ömer Asım Aksoy da 1945 Anayasa Değişikliğinin amaçlarından birinin, bu şekillenmeyi belirli bir yöne sevk etme olduğunu aktarır. Ömer Asım Aksoy, Anayasanın Dili, Türk Dili, no. 11, 1963, s. 40.

Kanun ve Anayasa arasındaki üslup ve terminoloji farklılığından da görüleceği üzere hukuk dilinde bariz bir tutarsızlık bulunmaktadır. 1924 Anayasasının hukuk devleti anlayışına sahip olduğu söylenebilir (Kuyaksil ve Altunbaş 42). Nihayetinde temel hak ve özgürlükleri tanıyıp kanunla sınırlandırılmalarını öngörmüştür (m. 68), idari davaların görülebilmesi amacıyla Danıştay'ın kurulmasına hukuki zemin hazırlamıştır (m. 51), yargı bağımsızlığını tayin etmiştir (m. 8). Bu sebeple hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerinden ve söz konusu dil tutarsızlığının özellikle hukuki belirlilik ilkesini zedelediğinden bahsetmek mümkündür. 1945 yılındaki Anayasa değişikliğine zemin hazırlayan sebeplerden biri de bu tutarsızlığı ortadan kaldırmaktır.

Yazım sürecinde dilbilim uzmanları ve hukukçular birlikte çalışmıştır. Bu sayede "Anayasa" kelimesi de resmî makamlarca ilk kez kullanılmıştır. Sadece dili sadeleştirmeye yönelik olan söz konusu değişiklik; teşkilatlanma, kurumlar, hak ve özgürlükler üzerinde etkisini göstermemiştir. Salt Türkçeleştirme amacıyla yapılmıştır.²

B. 1961 Anayasası

1961 Anayasasının dili bir önceki dönemin anayasasına göre oldukça sade ve anlaşılır bir dildir. Dilde sadeleşme akımı bu dönemde anayasa dili açısından başarıya ulaşmıştır. Burhan Kuzu'ya göre 1961 Anayasası üç farklı aşamadan geçerek yürürlüğe girse de metne son şeklini, onu en başta kaleme alan Anayasa Komisyonu verdiği için dili "çok düzgün"dür ("Anayasanın Dili"). Bu görüşe katılmak pek mümkün değildir. Hem bir dilbilim uzmanı hem de bir hukukçu olan Ömer Asım Aksoy'un da belirttiği üzere Anayasada aynı kavramı ifade etmek için farklı **kelimeler** kullanılmıştır (Aksoy 8).³ Örneklerden de görüleceği üzere aynı maddede bile bu kullanımın tercih edildiği olmuştur: "*tâbi olmak*" (m. 70) – "*bağlı olmak*" (m. 21); "*vasıta*" (m. 25) – "*araç*" (m. 25); "*bedel*" (m. 38) – "*karşılık*" (m. 38). Kaldı ki Anayasada anlatım bozuklukları da mevcuttur. 138. maddede "*Askerî mahkemelerin, savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir*" hükmü yer almaktadır ancak "hangi suç bakımından yetkili olduğu" doğru bir ifade değildir, doğrusu "hangi suça bakmaya yetkili olduğu"dur (Aksoy 20). Görüleceği üzere karşımızda "çok düzgün" bir dil bulunmamaktadır. Örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Uygulamada kronik sorunlara yol açacak derecede hatalar bulunmasa da hukuk devletinin (m. 2) gerekliliklerinden olan belirlilik ve açıklık yönünden 161 Anayasası, işlevsel bir yazım standardını yakalayamamıştır.

C. 1982 Anayasası

1982 Anayasası yürürlüğe girdiğinden itibaren 19 kez değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliklerin çoğu ifade biçiminde de etkisini göstermiştir. Bu nedenle dil konusunda bütüncül bir değerlendirme yapmak zorlaşmaktadır. Bu konuyla ilgili memnuniyetsizlikler ileri sürülmüş, zaman zaman devletin resmi makamlarınca bu sorunu tartışmak üzere toplanıldığı dahi olmuştur. Örneğin 24 Nisan 2012'de Türk Dil Kurumu, Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği, Türkiye Yazarlar Birliği ve Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından "Anayasanın Dili Sempozyumu" gerçekleştirilmiştir. Sempozyum'da genel olarak Anayasanın dilinin "çok kötü" olduğu hatta yemin metninin bile milletvekillerce okunmadığı (Cemil Çiçek), Anayasa'da en büyük sorunun dil sorunu olduğu (Ekrem Erdem), Anayasanın herkesin anlaması gereken bir dilde kaleme alınması gerektiği (Mehmet Doğan, Melih Gökçek, Recep Tayyip Erdoğan) belirtilmiştir.

1982 Anayasasının 104'üncü maddesinin 17. fıkrası bilhassa sıkıntılıdır (Gözler 565). Fıkra, "kanunda açıkça düzenlenen konularda" Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin çıkarılamayacağı düzenlenmiştir. Hükmün lafzından "düzenlenme" ile "açıkça düzenleme" arasında hukukî açıdan bir fark olduğu izlenimi uyanmaktadır fakat bu farklılık; açık, kesin veya belirlenebilir değildir. Gözler'e göre "açıkça düzenlenme" hukukî bir terim dahi değildir, dolayısıyla böyle bir ayrım bulunmamaktadır (Gözler 566).

III. Anayasa Metninin Amaçsal Yorum Metoduyla Değerlendirilmesi

Amaçsal yorum; hükmün amacını, zamanın ihtiyaçlarını dikkate alır. Lafza sıkı sıkıya bağlılık yerine hükmün düzenlenme amacını, hukukun genel ilkelerini, güncel gereksinimleri dikkate alır ve bunları bağdaştırır. Bu şekilde hukuk yeni ihtiyaçlara cevap verebilir hâle gelir (Cin 784).

² İstisna sayılabilecek bir husus ise şudur: 1945 Değişikliği ile ikinci maddedeki "resmi dil", "devlet dili"ne dönüşmüştür. 1961 Anayasası "resmi dil" kullanırken 1982 Anayasası tekrardan "devlet dili"ni kullanmıştır. Anayasa Mahkemesi bu tutumun, Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu tarafından "Değişik yorumlara sebebiyet verilmemesi" amacıyla benimsendiğini, "yapılan değişikliğin Türkçenin yalnızca bir resmî dilden ibaret olduğu yolundaki yorumları haksız çıkarmayı amaçladığı"ni vurgulamaktadır. Anayasa Mahkemesi, AYM 1990/1 E., 1991/1 K., 16 Temmuz 1991, aktaran Olgun Akbulut, "Resmî Dil ve Anayasalarda Düzenleniş". Ankara Barosu Dergisi, sy. 3, 2012.

³ Bu farklılık daha çok Osmanlı Türkçesi ve Öz Türkçe kelimeleri bir arada kullanmada kendisini göstermiştir.

İncelenen üç anayasada da kullanılan dilin, hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerini zedelediği durumlar olmuştur. Bu noktada dilde yekparelik konusunda yıllardır süregelen genel bir özen eksikliği bulunmaktadır. Memnuniyetsizlikler ifade edilmekle yetinilmiş, eylem aşamasına geçilmemiştir. Anayasa metni müphem, soyut ifadeler barındırdığından (kamu düzeni, genel ahlak, sanat faaliyetleri vb.) metnin sadece lafzına odaklanmak yeterli gelmeyecektir, ruhunu da dikkate almak gerekir. Bu sebeple amaçsal yorum metodu, soyut ifadeleri somutlaştırma aşamasına katkıda bulunmaktadır. Bu yönüyle her ne kadar belirsizliği gidermede işlevsel olsa da hükmün düzenlenme amacına sıkı sıkıya sarılmak, Özbudun'un da işaret ettiği üzere kurucu iktidarı sahiplenmeyle sonuçlanabilir. Bu da yetki gasbına veya "jüristokrasi"ye sebebiyet verebilir (Özbudun 175). Hâliyle amaçsal yorum metodu da amacından saptırılmış olur. Dolayısıyla açık ve tutarlı bir hukuk dilinin, bu tür riskleri önlemek adına kritik bir önemi vardır.

IV. Sonuç

1924, 1961, 1982 Anayasaları ayrı ayrı incelendiğinde her üçünde de hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerini zedeleyecek çeşitli aksaklıklar göze çarpmaktadır. 1924 Anayasası "sakki adli" uğruna ağır bir dilde yazılmıştır ve döneminin hukuk diliyle bütünlük sağlamadığı noktalar vardır. Bu sebeple 1945 yılında değişikliğe gidilmiş olsa da 1952 yılında bu değişiklikten dönülmüştür. 1961 Anayasasının dili, sadeleşmeyi ve bütünlüğü yakalamasıyla övülse de anlatım bozuklukları ve tutarsız kelime tercihleri nedeniyle hukuki belirliliği sağlamaktan uzaktır. 1982 Anayasasının ise zaman içerisinde yapılan değişikliklerle dil açısından karmaşıklığı artırmıştır. Anayasaların dilindeki bu belirsizlikler amaçsal yorum metodunu gerekli kılmaktadır. Soyut ifadeleri somut düzleme taşımada işlevsel olan bu metoda başvurma sıklığının artması, yargı organlarının yasama alanına girmesi riskini taşımaktadır. Halbuki henüz lafzı anlaşılmayan bir hükmün ruhunun kavranması olanaksızdır. Bu nedenle anayasa metinlerinin olabildiğince açık ve tutarlı bir dilde yazılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akbulut, Olgun. "Resmi Dil ve Anayasalarda Düzenlenişi". *Ankara Barosu Dergisi*, sy. 3, 2012.

Aksoy, Ömer Asım. "Anayasanın Dili." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, cilt 11, 1963, ss. 39-62.

Anayasa Mahkemesi. *E.2013/39, K.2013/65*, 22 Mayıs 2013.

"Anayasanın Dili Sempozyumu Protokol Konuşmaları." *Türk Dil Kurumu*, 2012, <https://www.tded.org.tr/tr/faaliyet-detay/anayasanin-dili-sempozyumu-protokol-konusmalari>.

Cin, Emine. "Danıştay Kararları Işığında İdari Yorum." *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt 12, sayı 2, 2012, ss. 776-803.

Gözler, Kemal. "Anayasa, Madde 104/17'deki Kusurlar." *Türkiye Nereye Gidiyor? Akademi ve Hukuk Üzerine Gözlemler ve Eleştiriler (Makalelerim 2019)*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2020.

Kuyaksil, Ali ve Ali Altunbaş. "Türklerde Hukuk Devleti Anlayışının Tarihsel Gelişimi/The Development of the Rule of Law Throughout Turkish History". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 9, sayı 19, 2013.

Özbudun, Ergun. "Anayasa Yapımında Yöntem Sorunları." *Anayasa*

Yapımı ve Anayasal Değişim, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 1. baskı, 2011.

...

MİLLETVEKİLLERİNİN PARTİ DEĞİŞTİRMESİNİN TEMSİL YETKİSİ VE SEÇMEN İRADESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

7

ESMANUR KOÇ

GİRİŞ

Demokrasi, halkın doğrudan veya dolaylı olarak yönetime katıldığı bir yönetim biçimidir. Abraham Lincoln, demokrasiyi “halkın halk tarafından halk için yönetimi” olarak tanımlanmıştır.¹ Demokrasilerde temsil yetkisi, halkın seçtiği temsilciler aracılığıyla yönetimde söz sahibi olmasını sağlayan temel bir ilkedir. Seçmenler, belirli bir partiye ya da bağımsız adaylara oy vererek kendilerini temsil edecek kişileri seçerler. Bu süreçte siyasi partiler, belirli bir ideolojik çerçeve ve politika seti sunarak seçmenin desteğini kazanmayı hedefler. Seçmenler de verdikleri oylarla belirli bir politik anlayışa destek vermiş olurlar. Ancak seçim sonrası bazı milletvekilleri, seçildikleri partiden ayrılarak başka bir partiye katılabilirler ya da bağımsız olarak yollarına devam edebilirler. Bu durum, özellikle sık karşılaşılan bir uygulama haline geldiğinde demokratik temsil anlayışına zarar verebilir.

Milletvekillerinin parti değiştirmesi; etik, hukuki ve siyasi boyutlarıyla önemli bir tartışma konusudur. Bu makalede, milletvekillerinin parti değiştirme süreçlerinin hukuki zemini, seçmen iradesine etkileri ve siyasi istikrara olan yansımaları incelenecektir.

1. Milletvekillerinin Parti Değiştirmesi

Milletvekillerinin parti değiştirmesi Türkiye’de hukuken mümkündür ve birkaç yolla gerçekleşebilir. Bu yollar şunlardır: Milletvekilinin istifa ederek yeni bir partiye katılması, milletvekilinin partisinin kapatılması veya dağılması durumu, milletvekilinin grup kararıyla veya siyasi stratejiyle transfer edilmesi, milletvekilinin partisinden ihraç edilmesi ve sonrasında parti değişikliği.

a. Milletvekilinin İstifa Ederek Yeni Bir Partiye Katılması

Bir milletvekili, mensubu olduğu siyasi partiden istifa ederek bağımsız kalabilir ve daha sonra başka bir partiye katılabilir. Daha sonra başka bir partiye katılmasında hukuki engel yoktur. TBMM üyeliği devam eder; çünkü milletvekilleri sadece bir partiyi temsil etmezler. Anayasanın 80.maddesi kapsamında “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.” Milletvekili istifa ederken Meclis Başkanlığı’na istifasını yazılı bir dilekçeyle bildirir. Ülkemizden örnekler vermek gerekirse Nimet Özdemir, Nebi Hatipoğlu, Selma Aliye Kavaf, Serap Yazıcı Özbudun gibi isimler verilebilir. Nimet Özdemir “Siyasi hayatımın başlangıç noktası ve inandığım değerler uğruna büyük mücadele verdiğim İYİ Parti’den, gönül bağımlı kopardığım için ayrılmış bulunmaktayım.” sözleriyle İYİ Parti’den ayrıldı ve kısa süre sonra CHP’ye geçti. Bu geçiş, İYİ Parti’nin Meclis grubunun azalmasına ve CHP’nin grup kurma kapasitesinin artmasına neden oldu.

Nimet Özdemir’in CHP’ye geçmesiyle birlikte CHP’nin Meclisteki sandalye sayısı 128’e yükselmişti. İYİ Parti’nin sandalye sayısı ise 32’ye düşmüştü.²

Eski AKP’li Bakan Selma Aliye Kavaf, 2023 seçimlerinde CHP listesinden Manisa Milletvekili seçildi. Ancak 8 Ocak 2025’te DEVA Partisi’ne katıldı. 28 Ocak 2025’te ise tekrar CHP’ye döndü. Bu hareket, DEVA’nın Meclis grubunun dağılmasına yol açtı.³

Siyasetçilerin bir kısmı geçmişte söylediği sözlerle ters bir politika izlemektedir. Bu duruma Nebi Hatipoğlu örneği verilebilir. Kendisine seçim öncesi ES TV’de katıldığı bir programda “AKP iktidar olursa AK Parti’ye geçer misiniz?” sorusu yöneltilmiş, Hatipoğlu ise “Tabi ki geçmem. Ne işim var. Türkiye’de iki tip siyasetçi var. Siyaseti iş olarak yapanlar ve hizmet olarak yapanlar. Biz siyaseti hizmet olarak yapacağız. İş kolu olarak yapmayacağız. Allah siyaseti iş kolu olarak yapmayı nasip etmesin. Bindiğim araçtan inmem”. ifadelerini kullanmıştır. Fakat kendisi İYİ Parti’den 2 Kasım 2023 tarihinde istifa etmiştir ve 7 Kasım 2023 tarihinde AK Partiye katılmıştır.

Serap Yazıcı Özbudun’da daha önce Meclis’te yaptığı konuşmada “Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi Türkiye’yi bir felakete sürüklemiştir, artık Türkiye bu uçurumdan yuvarlanmaktadır.” ifadelerini kullanmıştı. Özbudun ayrıca hükümetin İstanbul Sözleşmesini iptal etmesine de “anayasaya aykırı” olarak tepki göstermişti. Özbudun 22 Şubat 2025 tarihinde Gelecek Partisi’nden istifa etti. 23 Şubat 2025 tarihinde AK Parti’ye katıldı. Serap Özbudun’un AK Parti’ye katılması Mecliste büyük yankı uyandırdı.⁴

b. Milletvekilinin Partisinin Kapatılması veya Dağılması Durumu

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Siyasi Partiler Kanunu’na göre: Bir siyasi partinin kapatılması, Anayasa Mahkemesi kararıyla olur. Bir siyasi parti, kendi organlarının aldığı kararla feshedilirse, tüzel kişiliği sona erer. Bu hallerde milletvekilliği sona ermez, milletvekilleri bağımsız statüde Meclis çalışmalarına devam eder. Örnek olarak şu olaylar gösterilebilir: Anayasa Mahkemesi, 1998 tarihli kararında Refah Partisi’nin laiklik ilkesine aykırı eylemlerde bulunduğu kanaatine vararak partinin kapatılmasına hükmetmiş; bu karar, Anayasa Mahkemesinin verdiği somut bir örneği teşkil etmektedir. Refah Partisi milletvekilleri bağımsız kalmış ve çoğu milletvekili daha sonra kurulan Fazilet Partisi’ne geçmiştir. Refah Partisi’nin devamı sayılan Fazilet Partisi de benzer gerekçelerle 2001’de Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatıldı. Fazilet Partili milletvekilleri ikiye bölündü. Bir kısmı Saadet Partisi’ni (SP) kurdu. Diğer kısmı Adalet ve Kalkınma Partisi’ne (AKP) geçti.

¹Robert A. Dahl, Demokrasi ve Eleştirileri, Çev. L. Köker, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği-Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, 1993.

²“İstanbul Milletvekili Nimet Özdemir, İYİ Parti’den istifa etti,” Hürriyet, 24 Temmuz 2024, erişim 20 Nisan 2025, [medyascope.tv/istanbul-milletvekili-nimet-ozdemir-iyi-parti-den-istifa-etti-milletvekili-sayisi-32-ye-dustu-20-nisan-2025](https://www.medyascope.tv/istanbul-milletvekili-nimet-ozdemir-iyi-parti-den-istifa-etti-milletvekili-sayisi-32-ye-dustu-20-nisan-2025).

³DEVA Partisi’nden istifa eden Selma Aliye Kavaf CHP’ye geçti – rozetini Özgür Özel taktı, video, YouTube, 18 Ocak 2025 erişim 20 Nisan 2025, [Wikipedia.com](https://www.wikipedia.com), [Selma Aliye Kavaf](https://www.selmanaliyekavaf.com), 20 Nisan 2025.

⁴“Gelecek Partisi’nden istifa ederek AK Parti’ye geçen Serap Yazıcı Özbudun’dan ilk açıklama,” Independent Türkçe, 23 Şubat 2025, erişim 20 Nisan 2025, <https://www.indyturk.com/node/754296/siyaset/gelecek-partisinden-istifa-ederek-ak-partiye-ge%C3%A7en-serap-yaz%C4%B1c%C4%B1-%C3%B6zbudundan-ilk>.

2009'da, Demokratik Toplum Partisi'nin PKK ile bağlantılı faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle kapatılmasına karar verildi. 37 milletvekili bağımsız kaldı; daha sonra büyük bölümü Barış ve Demokrasi Partisi'ne (BDP) geçti.

Halkların Demokratik Partisi (HDP) hakkında 2021'de açılan kapatma davası, henüz sonuçlanmamışken birçok milletvekili DEM Parti'ye (o dönemki Yeşil Sol Parti) geçti. Kapatma gerçekleşirse, bu geçişler ile milletvekillerinin statülerini korumaları sağlanmaktadır. Parti kapatılmaları durumlarında Meclis'teki siyasi dengeler değişmektedir. Bağımsız kalan milletvekilleri yeni bir partiye geçme veya kendi partilerini oluşturma yolunu tercih edebilmektedir. Aynı zamanda bu durum seçmen temsili ve siyasal istikrar açısından tartışmalara yol açabilir. Seçmen temsili açısından incelemek gerekirse seçmenler, belirli bir partiye oy verirken o partinin politikalarını ve ideolojisini desteklemektedir. Ancak parti kapatıldığında veya milletvekilleri başka bir partiye katıldığında, seçmenlerin iradesi tam olarak yansıtılamamış olabilir. A partisinden ayrılan bir milletvekili A partisinde olduğu için oy almış olur. B partisine geçtiğinde onu seçen seçmenlerin iradesini yansıtamamış olur. Siyasal istikrar açısından baktığımızda ise parti kapatıldığında, o partinin Meclis'teki grubu dağılır. Bu durum, Meclis'teki denetim mekanizmalarını zayıflatabilir. Partiden ayrılan milletvekilleri bağımsız kalacağından yeni bir partiye geçme çabası içinde olurlar. Doğal olarak diğer partilerde bağımsız milletvekillerini kendi partilerine katılmalarını sağlayarak Meclis'te daha güçlü bir konuma gelmeyi hedeflerler. Bağımsız milletvekilleri kendi partilerini kurarlarsa bu durum siyasi partiler arasındaki dengeyi değiştirebilir ve hükümet kurma süreçlerini etkileyebilir.

c. Milletvekilinin Grup Kararıyla veya Siyasi Stratejiyle Transfer Edilmesi

Bu tür geçişler ülkemizde sıklıkla olmaktadır. Milletvekilleri bir partiden başka partiye ya da bağımsızlıktan bir partiye geçerken parti yönetimleri arasında önceden planlanmış anlaşmalar olur. Amaç genellikle Meclis'te grup kurmak, seçimde ittifak görünümü yaratmak veya siyasi baskılardan partileri korumak olur. 22 Nisan 2018'de CHP, 15 milletvekilini geçici olarak İYİ Parti'ye gönderdi.⁵ Burada amaç İYİ Parti'nin 24 Haziran 2018 seçimlerine katılabilmesi için Meclis grubu kurmasını sağlamaktır. İYİ Parti gerekli 20 milletvekiline ulaşarak Yüksek Seçim Kurulundan seçim onayı aldı. Seçim sonrası milletvekilleri CHP'ye geri döndü. Bu durum tamamen stratejik bir adımdı. Partiler arası işbirliğinin bir örneğidir.

⁵ "CHP'den 15 milletvekili istifa edip İYİ Parti'ye katıldı," BBC Türkçe, 22 Nisan 2018, erişim 20 Nisan 2025, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43856307>.

⁶ "Ümit Özdağ MHP'den ihraç edildi," NTV, 15 Kasım 2016, erişim 20 Nisan 2025, https://www.ntv.com.tr/turkiye/umit-ozdag-mhpden-ihrac-edildi,xz_wzq_ktkOfggzA8ORPgQ.

HDP'ye yönelik kapatma davası örneğinde olduğu gibi partiler siyasi baskı ya da kapatma tehdidi karşısında yedek yapılar kurmaktadır. Bu partilerden bazı vekiller 2025 başında birleşerek Meclis'te Yeni Yol Partisi adıyla bir grup kurdu. Amaç, DEVA ve Gelecek gibi küçük partilerin Meclis'te görünürlüklerini korumaları ve teknik olarak grup avantajlarından yararlanmalarıydı. Bu tür geçişler hukuken meşrudur. Çünkü milletvekilliği bireysel bir statüdür. Ancak etik ve siyasi tartışmalara açıktır.

d. Milletvekilinin Partisinden İhraç Edilmesi ve Sonrasında Parti Değişikliği

Milletvekili, seçildiği siyasi partinin tüzüğüne ve parti disiplinine aykırı davranışlar sergilediğinde, ilgili parti disiplin kurulu tarafından partiden ihraç edilebilir. Bu, milletvekilinin artık partinin bir üyesi olmadığı anlamına gelir. Bu duruma örnek olarak Ümit Özdağ verilebilir. Özdağ, MHP kökenli bir siyasetçidir. Özdağ'ın parti tüzüğünün 78/4-(c) ve (e) maddeleri uyarınca parti üyeliğinden "kesin çıkarma" cezasıyla cezalandırılmasına oy birliğiyle karar verildi ve MHP'den ihraç edildi.⁶ 2017 yılında Meral Akşener'le birlikte İYİ Parti'nin kurucularından oldu. 2020'de İYİ Parti politikalarını özellikle HDP ile ilişkiler ve FETÖ iddiaları üzerinden sert biçimde eleştirdi. Bu açıklamaları sonrası İYİ Parti'den ihraç edildi. Mahkeme kararıyla ihracı iptal edildi ancak tekrar partiye yollarını ayırdı. 2021 yılında Zafer Partisi'ni kurdu.

2. Milletvekilin Parti Değiştirmesinin Temsil Yetkisi Ve Seçmen İradesi Üzerindeki Etkisi

Temsil yetkisi, milletvekilinin seçmen adına yasama organında karar alma ve oy kullanma yetkisidir. Bu yetki, seçmenin vekile verdiği oy ile devredilir. Vekilin temsil yetkisi, seçmenin verdiği oyla bağlantılı olduğu için, başka partiye geçmesi meşruiyet sorununa yol açar. Seçmenler, "Oyumuz çalındı" hissine kapılabilir. Bu da demokrasiye olan güveni zedeler.

Seçmen iradesi, halkın oy kullanarak temsilcilerini belirlemesi ve bu yolla dolaylı olarak yönetime katılmasıdır. Seçmen, oy verirken genellikle: Parti programına, liderliğe, adayların kimliğine ve vaatlerine göre tercih yapar. Yani seçmen çoğu zaman bireyden çok partiyi tercih eder. Milletvekili için parti içinde temel görüş ayrılıkları varsa istifa etmek daha doğru bir tercih olabilir. Bazı durumlarda partinin çizgisi değişirse, milletvekili ayrılarak seçmeni daha iyi temsil ettiğini düşünebilir. Fakat seçmen oyunu belirli bir parti çatısı altında verdiği için vekilin başka partiye geçmesi seçmenin iradesini çarpıtmak anlamına gelir. Ülkemizde "Oyu sana değil, partiye verdik." düşüncesi hâkimdir. Parti değiştirme özellikle çıkar veya makam beklentisiyle olursa halkta güven sorunu yaratır. Bu durum siyasi etik ile bağdaşmaz. Birçok örnekte parti değiştiren milletvekilleri sonraki seçimlerde seçilememiştir. Bu durum, seçmenin bazen bu duruma cezalandırıcı refleks verdiğini gösterir. Ancak bazı bölgelerde bireysel karizma ve yerel bağlar sebebiyle seçmen vekilin arkasında durabilir.

Mehmet Ali Çelebi, 2018'de CHP'den İzmir Milletvekili seçildi. Seçim bölgesi, CHP'nin laik ve Atatürkçü söylemini temel alarak ona oy verdi. Daha sonra: CHP'den istifa etti (2021), Memleket Partisi'ne geçti, en sonunda 2022'de AK Parti'ye katıldı.

Mehmet Ali Çelebi'nin siyasi pozisyonu ve partisi tamamen değişti. Seçmeni, kendisini "muhalafet partisi mensubu ve Atatürkçü çizgide" olarak Meclis'e yollamıştı. Ancak daha sonra iktidar partisine geçti. Bu durum birçok seçmen tarafından "ihamet", "temsilde sapma" ya da "seçmen iradesinin gaspı" olarak değerlendirildi. 2023 seçimlerinden önce Mehmet Ali Çelebi, AK Parti'den milletvekili adayı oldu. Ancak seçilemedi. Bu sonuç, "seçmen temsil yetkisini geri aldı" şeklinde değerlendirilebilir.

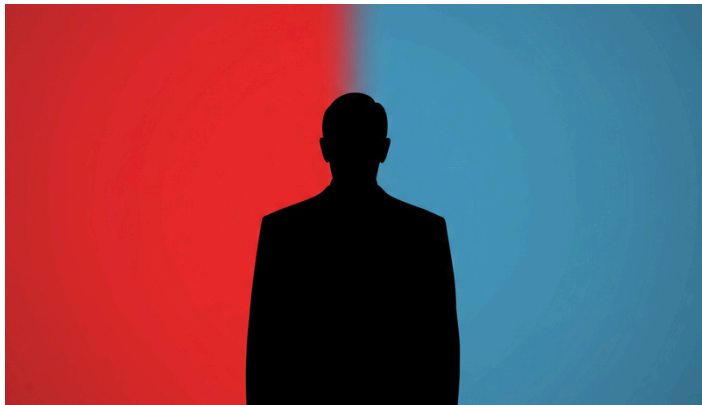
3.Sonuç

Milletvekillerinin parti değiştirmesi; demokratik temsilin sağlıklı işleyişini tehdit eden bir unsur olup seçmenlerin iradesinin zedelenmesine yol açmaktadır. Seçmenler, oy verdikleri siyasi partinin temsilcilerinin yer değiştirmesi nedeniyle temsil haklarının zedelenmesini düşünebilirler. Bu durum, seçmen güvenini sarsarak siyasi katılım oranlarını düşürebilir. Seçmenler, seçim süreçlerinde verdikleri oyun, belirli bir ideolojik çerçeveye hizmet etmesini beklerken milletvekillerinin parti değiştirmesi bu süreci boşa çıkarabilmektedir. Bu nedenle bu sorunun çözülmesi, demokratik sistemin güvenilirliğini artıracaktır.

Parti değiştirme sürecinin daha etik ve şeffaf bir şekilde yönetilmesi için hukuki düzenlemeler gereklidir. Bağımsız vekillik süresi, ara seçim mekanizmaları ve etik kurallar gibi önlemler bu sorunun çözümüne katkıda bulunabilir. Ayrıca milletvekillerinin parti değiştirmesi sonucu seçmen iradesine zarar vermemesi için Meclis içi etik denetim mekanizmalarının artırılması ve milletvekillerinin bu tür eylemlerinin toplumsal farkındalık çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bunun yanı sıra demokratik istikrarın korunması açısından, siyasi partilerin de kendi iç disiplin mekanizmalarını güçlendirmesi ve parti üyelerinin sadakatini artırıcı politikalar izlemesi önemlidir. Seçmenlerin iradesinin korunabilmesi için parti değişikliklerinin belli bir süre ile sınırlandırılması veya bu değişikliklerin belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmesi gibi önlemler alınmalıdır.

Ayrıca, siyasi etik açısından milletvekillerinin parti değiştirirken seçmenlerine hesap vermesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle, kamuoyuna yönelik şeffaf bilgilendirme mekanizmaları kurulmalı ve milletvekillerinin kararlarını gerekçelendirmesi sağlanmalıdır. Seçmenlerin, verdikleri oyun kaderini etkileyen bu tür kararların arka planını bilmesi, siyasi şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin güçlenmesine katkı sunacaktır.

Milletvekillerinin parti değiştirmesinin hukukî boyutunun detaylı şekilde incelenmesi, bu sürecin demokrasiyi nasıl etkilediğinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Özellikle temsil yetkisinin korunması ve seçmen iradesinin güçlendirilmesi için, hukukî reformlar yapılması kaçınılmaz bir gereklilik hâline gelmektedir.

Sonuç olarak, milletvekillerinin parti değiştirme süreçleri, sadece bireysel özgürlük kapsamında değil, toplumsal sorumluluk çerçevesinde de ele alınmalıdır. Seçmenlerin iradesini doğrudan etkileyen bu uygulamanın daha sağlıklı ve demokratik bir çerçevede yönetilmesi, uzun vadede siyasi sistemin güvenilirliğini artıracak, demokratik değerlerin korunmasına katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda, siyasi etik ilkeleri ve yasal düzenlemeler bir arada ele alınmalı, milletvekillerinin parti değiştirme süreçleri daha katılımcı ve şeffaf bir yapıya kavuşturulmalıdır.

Kaynakça

Dahl, Robert A. Demokrasi ve Eleştirileri. Çev. L. Köker. Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği-Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, 1993.

"CHP'den 15 milletvekili istifa edip İYİ Parti'ye katıldı." BBC Türkçe, 22 Nisan 2018. Erişim 20 Nisan 2025. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43856307>.

"DEVA Partisi'nden istifa eden Selma Aliye Kavaf CHP'ye geçti – rozetini Özgür Özel taktı." Video, YouTube, 18 Ocak 2025. Erişim 20 Nisan 2025.

"Gelecek Partisi'nden istifa ederek AK Parti'ye geçen Serap Yazıcı Özbudun'dan ilk açıklama." Independent Türkçe, 23 Şubat 2025. Erişim 20 Nisan 2025. <https://www.indyturk.com/node/754296/siyaset/gelecek-partisinden-istifa-ederek-ak-partiye-ge%C3%A7en-serap-yaz%C4%B1c%C4%B1-%C3%B6zbudundan-ilk>.

"İstanbul Milletvekili Nimet Özdemir, İYİ Parti'den istifa etti." Hürriyet, 24 Temmuz 2024. Erişim 20 Nisan 2025.

"Ümit Özdağ MHP'den ihraç edildi." NTV, 15 Kasım 2016. Erişim 20 Nisan 2025. https://www.ntv.com.tr/turkiye/umit-ozdag-mhpden-ihrac-edildi,xz_wzq_ktkOfggzA8ORPqQ.

GİRİŞ

Çevresel sürdürülebilirlik, günümüzde hem tüketiciler hem de şirketler için bir odak noktası haline gelmiştir. Sürdürülebilirliğe artan ilgi, bazı şirketlerin gerçek sürdürülebilirlik uygulamaları yerine yalnızca çevre dostu oldukları izlenimini yaratmaya ilişkin yanıltıcı uygulamalara başvurmasına yol açmıştır.¹ Bu tür yanıltıcı pazarlama uygulamaları, yanıltıcı reklamlar ve şirket yöneticilerinin yanıltıcı beyanları “greenwashing” olarak adlandırılmaktadır. *Greenwashing*, Türkçe ifadesiyle “Yeşil Aklama”, şirketlerin kendilerini gerçekte olduğundan daha sürdürülebilir göstermesini ifade eder.² Bu makalede, *greenwashing* kavramının tarihsel olarak nasıl ortaya çıktığı, *greenwashing*’in sebepleri, farklı türleri ve nasıl önlenileceği incelenmektedir. Ayrıca *greenwashing*’i önlemeye yönelik yapılan yasal düzenlemelerden bahsedilmektedir. Makale, tüketicilerin yanıltıcı çevresel iddialara karşı daha bilinçli olabilmesini amaçlamaktadır.

I.SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK GELİŞMELERİ BAĞLAMINDA GREENWASHING

Şirketler, piyasadaki rekabette avantaj kazanmak, daha az maliyetle üretmek, marka itibarını ve tercih edilirliliğini arttırmak, kısa vadede daha çok kazanç sağlamak gibi sebeplerle yeşil aklamaya başvurumaktadırlar. ESG perspektifinden bakıldığında bir şirketin yeşil olmaya dair kurumsal politikalarının, şirketin kamuoyunda uyguladığı politikalarla uyuşmaması sonucunda da greenwashing ortaya çıkabilmektedir.³

Greenwashing kavramı, 1986 yılında sadece mali kaygılar amacıyla geri dönüşüm uygulamalarını benimseyen, esasında bir geri dönüşüm politikasına sahip olmayan otellere karşı çevreci Jay Westerveld tarafından kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır. Westerveld bir makalesinde otellerin enerji tasarrufu için misafirlerden havluları tekrar kullanmalarını istemelerini kınamakla birlikte bu otellerin “save the towel” adını verdikleri havlu taleplerinin bir yeşil aklama eylemi olduğunu ve çevreye olumlu bir yardımı olmadığını iddia etmiştir.⁴

a. GREENWASHING’ İN BAZI GÖRÜNÜMLERİ

• Greenhushing (Yeşil Sükunet)

Şirketlerin, çevresel etkilerini gizlemesi/eksik bildirmesi, iklim stratejileri konusunda sessiz kalmayı tercih etmesi anlamına gelir. İklim danışmanlığı şirketi South Pole’ün araştırmalarına göre,⁵ bazı büyük şirketler bilime dayalı iklim hedefleri konusunda ilerlemelerini açıklamaktan *greenwashing* suçlamalarını önlemek, rekabet avantajlarını korumak, kötü çevresel performanslarını gizlemek gibi sebeplerle kaçınmaktadır.⁶ Örneğin, büyük petrol ve doğalgaz şirketlerinin karbon ayak izlerini azaltmaya yönelik ciddi bir adım atmadan sürdürülebilirlik konusunda sessiz kalması “greenhushing” olarak kabul edilir.

• Greenrinsing (Yeşil Durulama)

Greenrinsing, şirketlerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmadan sürekli olarak yeni hedefler belirlemeleri anlamına gelir. Şirketler bu yolla sürdürülebilirlik konusundaki taahhütlerini yerine getirmeden kamuoyunun dikkatini başka yöne çekmeyi amaçlar. Örneğin, bir şirketin 2025’e kadar tüm ambalajlarının %100 geri dönüştürülebilir olmasını taahhüt edip bu hedefe ulaşmadan önce 2030 yılı için yeni bir sürdürülebilirlik hedefi belirlemesi bir “greenrinsing” uygulamasıdır.⁷

• Greenlabelling (Yeşil Etiketleme)

Şirketlerin, esasen sürdürülebilir olmayan bir ürünü, etiketlerinde ürünün çevresel faydalarını abartarak tanıtmasıdır. Bir ürün, çevre dostu olduğunu iddia eden etiketler taşıyabilir ancak bu iddialar bağımsız denetimden geçmemiş ya da yalnızca ürünün bir özelliğini kapsıyor olabilir. Örneğin, bir imalat şirketi 2019’da piyasaya sürdüğü şişesinin %100 “okyanus plastiğinden” yapıldığını iddia etmiştir ancak sonrasında bu plastiğin “okyanusa bağlı plastik” olduğu ortaya çıkmıştır. Kullanılan plastiğin okyanustan toplanan plastik değil okyanusa yakın bölgelerden toplanan plastik olduğu konusunda yaratılan yanıltma bir “greenlabelling” uygulamasıdır.⁸

1 “Türkiye Yeşil Taksonomi Yönetmeliği Taslağı.” İklim Değişikliği Bakanlığı, Web. 2025

2 Yatağan Özkan, Çiğdem ve Dinçer Özbey, Berrin . “Green Is the New Black: The Rise of Green Marks and Possible Solutions to Greenwashing.” *Annales de la Faculté de Droit d’Istanbul*, 2023, Web. 2025

3 Kerner, Sean Michael. “What is Greenwashing?.” *TechTarget*, Web. 2025.

4 Motavalli, Jim. “A History of Greenwashing: How Dirty Towels Impacted The Green Movement.” AOL, 2016, Web. 2025.

5 “South Pole’s Net Zero Report 2023/2024” *South Pole*, 17 Ocak 2024, Web. 2025.

6 Vatansever, Kaan. “Yanıltıcı Sürdürülebilirlik Stratejileri: Yeşilin Yedi Tonu.” *Carbongate*, 25 Temmuz 2024, Web. 2025.

7 “Six Types of Greenwashing You Are Likely to Come Across and What This Could Mean for Your Investments.” *E.S.G. Solutions*, 2023, Web. 2025.

8 De Fruyter, Niels. “Six Shades of... Greenwashing.” *Medium*, 2023, Web. 2025

• Greenlighting (Yeşil Aydınlatma)

Şirketlerin sürdürülebilir olan özelliklerini abartarak öne çıkarırken çevreye zarar veren faaliyetlerini gizlemeleri anlamına gelir. Örneğin, bir petrol şirketinin yenilenebilir enerjiye yaptığı yatırımları öne çıkartarak arka planda şirketin fosil yakıt üretimindeki genişlemesine devam etmesi "greenlighting" olarak kabul edilir.⁹

• Greenshifting (Yeşil Kaydırma)

Şirketlerin, kendi çevresel sorumluluklarını göz ardı edip iklim krizini bireysel tüketici davranışlarına indirgemesi ifade eder. Şirketler, daha sürdürülebilir olmak yerine tüketicileri çevre dostu alışkanlıklar edinmeye teşvik ederler.¹⁰ Örneğin, büyük bir içecek markasının, tek kullanımlık plastik şişe üretmeye devam ederken tüketicilerine plastik şişe kullanmamalarını ve geri dönüşüm yapmalarını tavsiye etmesi "greenshifting" olarak kabul edilir.

• Greencrowding (Yeşil Kalabalık)

Şirketlerin, sürdürülebilirlik konusunda yavaş hareket eden gruplara dahil olup gizlenerek dikkatleri üzerlerinden çekmeye çalışmalarıdır. Örneğin; büyük bir enerji şirketinin, bireysel olarak sürdürülebilirlik hedefleri belirlemek yerine, geniş katılımlı ancak somut adımlar atmayan bir sanayi derneğinin iklim taahhütlerine bağlı kalmayı tercih etmesi bir "greencrowding" uygulamasıdır.¹¹

II. GREENWASHİNG UYGULAMALARINA KARŞI TÜRK HUKUKU'NDAKİ DÜZENLEMELER

Haksız rekabet, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) esas olarak md. 54 ve devamı hükümlerinde düzenlenmiştir. TTK md. 54 uyarınca haksız rekabet hükümlerinin amacı "bütün katılanların menfaatine, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanmasıdır". TTK md. 55'te ise başlıca haksız rekabet hallerinden bahsedilmektedir. TTK md. 55/1-a'da *greenwashing* veya doğanın korunmasını doğrudan düzenleyen bir husus bulunmamakla birlikte dürüstlük kuralına aykırı reklamlar, üçüncü kişileri kötüleme, içeriği itibarıyla yanıltıcı olma gibi *greenwashing* içeren eylemler doğrudan bazı hükümlerin içerisine girebilir. Dürüst ve bozulmamış rekabeti etkilemedikçe doğanın korunması; haksız rekabet hallerinin dışında kalır.¹²

Ticaret Bakanlığı Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü tarafından 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği'ne dayanarak hazırlanan "Çevreye İlişkin Beyanlar İçeren Reklamlar Hakkında Kılavuz"u Reklam Kurulu tarafından 13 Aralık 2022 tarihinde kabul edilmiştir. Kılavuz ile ticari aktörlerin beyan ve reklamlarının denetlenebilirliğini daha mümkün kılan ve şirketleri daha şeffaf olmaya zorlayan detaylı standartlar getirilmiştir.

Kılavuz md. 5(4) uyarınca çevresel beyanlar olarak nitelendirilen "yeşil", "sürdürülebilir", "eko", "çevre açısından güvenli" gibi genel nitelikli kavramlar açıklama yapılmadan ve tüketiciler için belirsizliğe neden olacak şekilde kullanılamaz. İlgili kılavuza ek olarak Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği md. 9'da bahsedildiği üzere doğaya ilişkin beyanlar içeren reklamlarda, somut ve denetlenebilir bir husus bulunuyor ise; reklam verenler reklamlarda yer alan iddiaların doğruluğunu, reklam verenler tarafından bilimsel geçerliliği olan ilgili belgelerle ispatlamakla da yükümlüdür.

Ülkemizde greenwashing faaliyetlerini fiilen denetleme görevini yerine getiren kurum esasen Reklam Kurulu'dur. Reklam Kurulu 2024 Yılı Raporu'nda¹³ "Yeşil Aklama ve İspatlanamayan Çevresel Beyanlar" başlığı altında yeşil dönüşüm sürecinde, tüketicilerin çevreye yönelik hassasiyetlerini hedef alan ticari reklam ve uygulamalara karşı daha iyi bilgilendirilmesinin ve korunmasının önem kazandığından bahsetmiştir.

Türk Hukuku'ndaki bir diğer düzenleme ise Yeşil Taksonomi Yönetmeliği Taslağı'dır.¹⁴ Türkiye Yeşil Taksonomi Yönetmeliği Taslağı md. 1'de de belirtildiği üzere taslak, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu ekonomik faaliyetlerin denetlenmesi, sürdürülebilir yatırımlara finansman akışının teşvik edilmesi ve piyasada yeşile boyamanın önlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. AB taksonomisi ile uyumlu ve Türkiye'nin özel ihtiyaçlarını da göz önünde bulunduran bu yönetmelik taslağı kamuoyu görüşüne açılmıştır. Yeşil Taksonomi Yönetmeliği Taslağı md. 4(1)'de yeşil aklama kavramı tanımlanmış ve düzenlemelere tabi tutulmuştur.

9 TerraChoice Environmental Marketing Inc. "The "Six Sins of Greenwashing™": A Study of Environmental Claims in North American Consumer Markets." TerraChoice, 2007, Web. 2025

10 Vatansever, Kaan. "Yanıltıcı Sürdürülebilirlik Stratejileri: Yeşilin Yedi Tonu." Carbongate, 25 Temmuz 2024, Web. 2025

11 Hoffman, Evelyn. "6 Types of Greenwashing: How Companies Mislead the Public on Sustainability." Wins Solutions, 6 Ekim 2024, Web. 2025

12 "Rekabet Hukuku Kapsamında Yeşil Aklama." Sengün Hukuk Yayınları, 22 Şubat 2024, Web. 2025

13 "Reklam Kurulu 2024 Yılı Raporu." T.C. Ticaret Bakanlığı, 6 Şubat 2025, Web. 2025

14 "Türkiye Yeşil Taksonomi Yönetmeliği Taslağı." İklim Değişikliği Bakanlığı, Web. 2025

III. GREENWASHING İLE İLİŞKİLİ AB HUKUKU'NDAKİ DÜZENLEMELER

İklim değişikliği ile mücadele hareketleriyle birlikte dünya genelinde, "Paris Anlaşması"¹⁵, "Yeşil Mutabakat"¹⁶ gibi çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerle birlikte, şirketlerin sürdürülebilir faaliyetlere uyum sağlamalarının, zaman veya yatırım açısından zorluklar yaratması nedeniyle, birçok şirket yeşil aklama (greenwashing) eylemlerine başvurmaktadır. Bunların sonucunda Avrupa Komisyonu, 'yeşil aklama' ile mücadele etmek ve şeffaflığı teşvik etmek için "Yeşil İddialar Direktifi (Green Claims Directive)"¹⁷ doğrultusunda "Yeşil Dönüşüm İçin Tüketicilerin Güçlendirilmesine İlişkin Anlaşma (Empowering Consumers For The Green Transition)Yı"¹⁸ Şubat 2024 itibarıyla Avrupa Konseyi ile yaptığı anlaşma ile resmen onaylamıştır. 6 Mart 2024'te AB resmi gazetesinde yayınlanmasıyla birlikte 26 Mart 2024'te yürürlüğe girmiştir. Anlaşma; kanıtlarla desteklenmeyen çevresel iddiaların kullanımını yasaklayarak ürün etiketlerini daha net hale getirmeyi amaçlayan düzenlemeler, sürdürülebilirliğe dair etiketlerin yalnızca resmi sertifika programlarına dayanmasına ilişkin kurallar, ürün dayanıklılığına odaklanan, garanti süresi uzatılmış ürünlere daha fazla önem vermek için uyumlaştırılmış bir etiketleme uygulamasını zorunlu kılan hükümler içermektedir. Ayrıca anlaşma ile tüketicilere ve yatırımcılara ürünler, faaliyetler ve işletmeler hakkında güvenilir ve doğrulanabilir sürdürülebilirlik bilgilerinin sağlanması hedeflenmektedir.¹⁹

DEĞERLENDİRME

Greenwashing'in baskın varlığı yeşil çevre ve sürdürülebilirlik açısından önemli tehlikeler taşımaktadır. Dünya genelinde belli ilke ve yükümlülükler getirilmiş, düzenlemeler yapılmış olsa bile denetlenebilirliğin yetersizliği ve konuyla ilgili bilgi eksikliği gibi sebeplerle *greenwashing* hayatımızın her alanında, her sektörde büyük bir ivme kazanmıştır. *Greenwashing'i* önlemek için şirketlerin ve tüketicilerin atabileceği bazı adımlar bulunmaktadır. Şirketler, kısa vadeli hızlı kazançlar yerine uzun vadeli çevresel faydayı hedefleyen planlar yapmalı; reklam ve pazarlama stratejilerinde dürüst, net ve açık bilgiler kullanmalı, verileri doğru iddialarla desteklemeli ve sertifikaların tanınmışlık ile geçerlilik sürelerine özen göstermelidir. Tüketiciler ise *greenwashing* detaylarını düzenli olarak takip etmeli, *greenwashing'in* denetlenmesi üzerinde daha çok durulmasını talep etmeli, daha geniş çaplı düşünmeli ve etiket okumalı, *greenwashing'e* başvurmayan sürdürülebilir şirketleri tercih etmelidir.

KAYNAKÇA

- "Adoption of The Paris Agreement" *United Nations Framework Convention on Climate Change*, 2015, Web. 2025 <https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09r01.pdf>
- De Fruiger, Niels. "Six Shades of... Greenwashing." *Medium*, 2023, Web. 2025 <https://niels-defruiger.medium.com/six-shades-of-greenwashing-c2dd5053ff6e>.
- "Empowering Consumers For The Green Transition" *EUR-Lex*, 6 Mart 2024, Web. 2025 eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202400825.
- "Hoffman, Evelyn. "6 Types of Greenwashing: How Companies Mislead the Public on Sustainability." *Wins Solutions*, 6 Ekim 2024, Web. 2025 www.winsolutions.org/6-types-of-greenwashing-how-companies-mislead-the-public-on-sustainability/
- Kerner, Sean Michael. "What is Greenwashing?," *TechTarget*, Web. 2025 www.techtarget.com/whatis/definition/greenwashing
- Motavalli, Jim. "A History of Greenwashing: How Dirty Towels Impacted The Green Movement." *AOL*. 2016, Web. 2025 <https://www.aol.com/2011/02/12/the-history-of-greenwashing-how-dirty-towels-impacted-the-green/>
- "Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Green Claims." *European Commission*, 2023, Web. 2025 [https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2023/0166/COM_COM\(2023\)0166_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2023/0166/COM_COM(2023)0166_EN.pdf)
- Rahmalaroglu, Tolga. "The Green Claims Directive | Interview with Dr. Cem Veziroglu." *Luxiders Magazine*, 2024, Web. 2025 [The Green Claims Directive](http://TheGreenClaimsDirective.com) | Interview with Dr. Cem Veziroglu
- "Rekabet Hukuku Kapsamında Yeşil Aklama." *Sengün Hukuk Yayınları*, 22 Şubat 2024, Web. 2025 sengunhukukyayinlari.com/rekabet-hukuku-kapsaminda-yesil-aklama/.
- "Reklam Kurulu 2024 Yılı Raporu." *T.C. Ticaret Bakanlığı*, 6 Şubat 2025, Web. 2025 <https://ticaret.gov.tr/data/67a4be8e13b87622acec68ee/REKLAM%20KURULU%202024.YILI.RAPORU.pdf>
- "Six Types of Greenwashing You Are Likely to Come Across and What This Could Mean for Your Investments." *E.S.G. Solutions*, 2023, Web. 2025 <https://esgsolutionsltd.com/six-types-of-greenwashing-you-are-likely-to-come-across-and-what-this-could-mean-for-your-investments/>.
- "South Pole's Net Zero Report 2023/2024 " *South Pole*, 17 Ocak 2024, Web. 2025 [Survey finds that many companies are quiet on green goals](http://Surveyfindsthatmanycompaniesarequietongreengoals)
- TerraChoice Environmental Marketing Inc. "The "Six Sins of Greenwashing™": A Study of Environmental Claims in North American Consumer Markets." *TerraChoice*, 2007, Web. 2025 https://sustainability.usask.ca/documents/Six_Sins_of_Greenwashing_nov2007.pdf.
- "The European Green Deal." *EUR-Lex*, 2019, Web. 2025 https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0002.02/DOC_1&format=PDF
- "Türkiye Yeşil Taksonomi Yönetmeliği Taslağı." *İklim Değişikliği Başkanlığı*, Web. 2025 <https://iklim.gov.tr/taslaklar-i-2124>
- Vatansever, Kaan. "Yanılıcı Sürdürülebilirlik Stratejileri: Yeşilin Yedi Tonu." *Carbongate*, 25 Temmuz 2024, Web. 2025 www.carbongate.io/blog/yanilici-surdurulebilirlik-stratejileri-yesilin-yedi-tonu
- Yatağan Özkan, Çiğdem ve Dinçer Özbey, Berrin. "Green Is the New Black: The Rise of Green Marks and Possible Solutions to Greenwashing." *Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul*, 2023, Web. 2025 <https://cdn.istanbul.edu.tr/file/JTA6CLJ8T5/1DBD6B0A7CFD4BACB6EDDDF-D8F92803A>

¹⁵ "Adoption of The Paris Agreement" *United Nations Framework Convention on Climate Change*, 2015, Web. 2025

¹⁶ "The European Green Deal." *EUR-Lex*, 2019, Web. 2025

¹⁷ "Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Green Claims." *European Commission*, 2023, Web. 2025

¹⁸ Empowering Consumers For The Green Transition" *Eur-Lex*, 6 Mart 2024, Web. 2025

¹⁹ Rahmalaroglu, Tolga. "The Green Claims Directive | Interview with Dr. Cem Veziroglu." *Luxiders Magazine*, 2024, Web. 2025

YAPAY ZEKA TARAFINDAN OLUŞTURULAN ESERLERİN FİKRİ HAKLAR BAKIMINDAN İNCELENMESİ

13

SENA YEŞİL

Öz

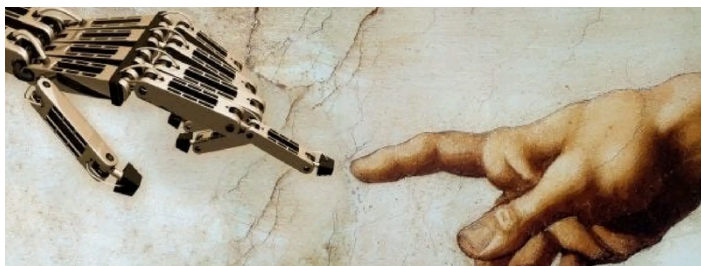
Teknolojinin de gelişmesiyle birlikte her geçen gün hayatımızdaki etkisini arttıran yapay zeka ve yapay zeka destekli üretimler, fikri mülkiyet, etik ve telif gibi konularda hukuku meşgul etmektedir.

Hukuktaki geleneksel bakış açısı eser sahibinin insan olmasını ele alırken yapay zeka çağında bu durum daha detaylı incelemeyi gerektirmiştir. Yapay zekanın üretilen ürünlerin bir eser sayılıp sayılmayacağı bile netlik kazanmamışken, bu ürünlerin hukuki statüsü oldukça belirsizdir. Resim, müzik, edebiyat gibi farklı disiplinlerde yapay zekâ destekli üretimler, hukuk dünyasında özellikle fikri mülkiyet hukuku bakımından yeni tartışmalar ortaya çıkmaktadır. Yapay zekanın ürettiği ürünlerin insan müdahalesi olmadan özgünlüğü hala tartışma konusu olmakla beraber kısmen mümkün kabul edilebilir. Bu tartışmalar bağlamında bu makalede yapay zekanın ürettiği ürünlerin eser niteliği taşıyıp taşımadığı, hak sahipliğinin kime ait olacağı gibi sorular tartışılacaktır.

1.Yapay Zeka ve Fikri Mülkiyet Kavramlarına Genel Bir Bakış

Yapay zeka kavramı ilk defa Dartmouth Koleji'nde düzenlenen bir yaz araştırma projesi kapsamında John McCarthy tarafından ortaya atılmıştır. Yapay zekanın evrimi 1950li yıllardan başlayıp Alan Turing'in "düşünen makineler" üzerine yaptığı çalışmaların günümüzdeki haline kadar evrilerek gelmiştir. Yapay zekâ, insan zekâsını taklit eden ve öğrenme, problem çözme gibi bilişsel işlevleri yerine getirebilen sistemler olarak tanımlanabilir. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü(WIPO) ise yapay zekayı" insan zekasının gerekli olduğu düşünülen görevleri sınırlı veya hiç insan müdahalesi olmadan yerine getirilebilecek makineler ve sistemler geliştirmeyi amaçlayan bilgisayar bilimi disiplini" şeklinde tanımlamaktadır. YZ'nin gelişimi, özellikle makine öğrenimi ve derin öğrenme gibi alanlardaki ilerlemelerle hız kazanmıştır. Bu teknolojiler sayesinde YZ sistemleri, resim, müzik, edebiyat gibi alanlarda eserler üretebilmektedir.

Patent ve buluşlar açısından; Patent hukukunda bir buluşun sahibi de genellikle bir gerçek kişi (veya onu temsil eden tüzel kişi) olmalıdır.

Yapay zeka tamamen kendi başına bir buluş yaparsa, bu buluşun kimin adına tescilleneceği sorunu doğmaktadır. Genel kurallar ışığında yapılacak değerlendirmeye göre , yapay zekayı sadece bir "araç" olarak görmek ve buluşun sorumluluğunu onu kullanan kişiye vermek mümkün görünmektedir.

Marka ve tasarım hukuku açısından; Yapay zeka destekli olarak tasarlanmış bir marka logosu veya ürün tasarımı da, insanın yönlendirmesi ve yaratıcı katkısı varsa korunabilir eğiliminde yorumlanabilir.

2.Yapay Zeka ve Fikri Mülkiyet Hukukunun Kesişimi

Fikri mülkiyet hukuku, yaratıcı faaliyetlerin korunmasını amaçlayan bir hukuk dalıdır. Ancak mevcut düzenlemeler, eser sahibinin insan olmasını şart koşmaktadır. Bu durum, YZ tarafından üretilen eserlerin hukuki statüsü konusunda sorunlara yol açmaktadır. Örneğin, ABD Telif Hakkı Bürosu, YZ tarafından oluşturulan eserlerin telif hakkı korumasından yararlanamayacağını belirtmiştir . Benzer şekilde, Çin'de de YZ tarafından üretilen eserlerin telif hakkına konu olamayacağına karar verilmiştir .

Yapay zekanın ürettiği eserler bakımından Dall-E önemli bir örnek olarak karşımıza çıkar. Dall-E,girilen kelime veya cümlelerden çıktı olarak resimler üretmek için programlanmış bir yazılımdır. Çeşitli girdiler girildiği durumda bu yazılımın yaratıcı sayılabilecek eserler üreteceği açıkça anlaşılabılır. Bu yazılıma benzeyen ve farklı türde eserler üreten diğer yazılımlar da mevcuttur. Bu yazılımlara örnek olarak Rytr, Annie gibi programlar verilebilir. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu 1/B maddesinde yer alan tanıma göre eser, "sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleri", eser sahibi ise "eseri meydana getiren kişidir". Bu tanıma göre eser sahibi kişi olarak karşımıza çıkar. Türk hukukunda yalnızca gerçek kişiler ve belirli tüzel kişilere kişilik verildiğinden bu husus bakımından yapay zekanın eser sahipliği olası görünmemektedir. Peki Türk hukukuna göre eser nasıl değerlendirilir? Yine kanunda tanımlandığı üzere eser; "Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini..." şeklinde belirtilmiştir. Kanun maddesinden şekli, subjektif ve objektif şartları çıkarabiliriz. Doktrin kapsamında da yalnızca insan üretimlerinin FSEK kapsamında eser olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz. Bu değerlendirmede hususiyet kavramının önemi büyüktür. Hususiyet eseri taklitlere karşı korur.

3.Yapay Zekanın Çıktılarının Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme

Fikri mülkiyet hukuku ve yapay zekanın kesiştiği alanlarda yaşanan gelişmeler ışığında; eser niteliği sorunu ile ilgili mahkeme kararlarına rastlamak mümkün hale gelmektedir. Örneğin;

Thaler v. Perlmutter (ABD)

ABD'de Stephen Thaler, "Creativity Machine" adlı YZ sistemi tarafından oluşturulan "A Recent Entrance to Paradise" adlı görsel eser için telif hakkı başvurusunda bulundu. ABD Telif Hakkı Ofisi başvuruyu reddetti ve federal mahkeme bu kararı onayladı. Mahkeme, insan katkısı olmadan tamamen YZ tarafından üretilen eserlerin telif hakkı koruması alamayacağını belirtti. Bu karar, YZ'nin eser sahibi olarak kabul edilemeyeceğini ve telif hakkı korumasının insan yaratıcılığına dayandığını vurgulamaktadır.

Zarya of the Dawn (ABD)

Kristina Kashtanova, Midjourney adlı YZ aracıyla oluşturduğu çizgi roman için telif hakkı başvurusunda bulundu. ABD Telif Hakkı Ofisi, eserin metin ve düzenlemesi için telif hakkı tanıdı, ancak YZ tarafından oluşturulan görseller için telif hakkı koruması sağlamadı. Bu karar, YZ'nin bir araç olarak kullanıldığı, ancak nihai yaratıcı kontrolün insanda olduğu durumlarda kısmi telif hakkı koruması sağlanabileceğini göstermektedir.

Pekin İnternet Mahkemesi Kararı (Çin)

Çin'de bir kullanıcı, Stable Diffusion adlı YZ aracıyla oluşturduğu bir görselin izinsiz kullanımı nedeniyle dava açtı. Mahkeme, kullanıcının YZ aracına verdiği detaylı komutlar ve yaptığı ayarlamaların yaratıcı katkı olarak değerlendirilebileceğine hükmetti. Bu nedenle, eserin telif hakkının kullanıcıya ait olduğuna karar verildi. Bu karar, YZ'nin bir araç olarak kullanıldığı ve insanın yaratıcı katkısının bulunduğu durumlarda telif hakkı korumasının mümkün olabileceğini göstermektedir.

Bu kararların ortak özelliği insan yaratıcılığını ve katkısını eserin oluşumunda merkeze almasıdır. Bu karar FSEK ile de uyumlu özellikler göstermektedir. Yapay zekanın araç olarak kullanıldığı eserlerde telif hakkı koruması sağlanırken, insan yaratıcılığı ve kontrolünün olmadığı durumlarda tamamen yapay zeka tarafından oluşturulan eserler genellikle telif hakkı koruması dışında bırakılmaktadır.

4.Sonuç

Yapay zekâ teknolojilerinin üretim kapasitesinin artması, mevcut fikri mülkiyet hukuku normlarının bu yeni üretim biçimlerini kapsamakta yetersiz kaldığını açıkça ortaya koymuştur. Mevcut hukuki düzenlemeler, eser sahipliğini insana özgü bir nitelik olarak kabul etmekte ve bu doğrultuda, yapay zekâ tarafından bağımsız olarak üretilen içeriklerin telif hakkı korumasından yararlanamayacağını öngörmektedir. Ancak, yapay zekânın insan müdahalesi olmaksızın özgün nitelikte eserler meydana getirebilme kapasitesi, klasik eser sahipliği anlayışının yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Yapay zekânın bir araç olarak kullanıldığı ve insan yaratıcı katkısının belirgin şekilde mevcut olduğu durumlarda, söz konusu eserlerin telif hakkı koruması kapsamına alınabileceği yönünde çeşitli yargı kararları mevcuttur. Ne var ki, tamamen yapay zekâ tarafından oluşturulan ve insan müdahalesi bulunmayan üretimler, hâlihazırdaki düzenlemeler ışığında telif koruması dışında kalmaktadır. Türk hukukunda da 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu çerçevesinde eser sahibinin insan olması gerektiği yönündeki yaklaşım sürdürülmektedir.

Bu çerçevede, yapay zekâ destekli veya bağımsız üretimlerin hukuki statüsünün açıklığa kavuşturulması amacıyla mevcut telif hakkı sisteminin kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesi ve gerektiğinde yeni hukuki düzenlemelerin yapılması kaçınılmazdır. Gelecekte gerçekleştirilecek normatif düzenlemelerin, insan yaratıcılığı ile yapay zekâ katkısının sınırlarını kesin çizgilerle belirlemesi, eser ve hak sahipliğine ilişkin açık ve öngörülebilir kurallar ihdas etmesi, hem hukuk güvenliği hem de fikri üretimlerin teşviki bakımından büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü. *Yapay Zekanın Meydana Getirdiği Fikri Ürünlerle İlişkin 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. KHM 1/1, Nisan 2021.

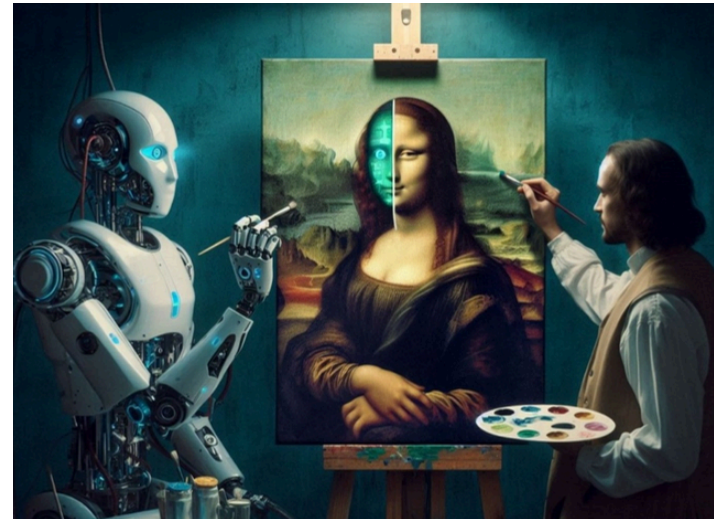
Çelik, Muhammet Emir. "Yapay Zekâ Ürünlerinin ve Sahiplik İkileminin Fikri Mülkiyet Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, vol. 71, no. 2, 2022, pp. 581–620.

Gün + Partners. "Yapay Zeka ve Telif Hakkı İlişkisi." *Gün + Partners*, <https://gun.av.tr/tr/goruslerimiz/makaleler/yapay-zeka-ve-telif-hakki-iliskisi>. Erişim tarihi: 30 Nisan 2025.

"Dünya Geneline Yapay Zekâ ve Telif Hukuku - Kararlar ve Yaklaşımlar." *Fikri Mülkiyet*, <https://fikrimulkiyet.com/dunya-geneline-yapay-zeka-ve-telif-hukuku-kararlar-ve-yaklasimlar-3/>. Erişim tarihi: 30 Nisan 2025.

"Yapay Zekanın Fikri Mülkiyet Çerçevesinde Değerlendirilmesi." *Hukuk ve Bilişim Dergisi*, <https://www.hukukvebilisimdergisi.com/yapay-zekanin-fikri-mulkiyet-hukuku-cercevesinde-degerlendirilmesi/>. Erişim tarihi: 30 Nisan 2025.

Gözübüyük, Ayşenur Maman. "Telif Hakkı Kapsamında Yapay Zeka ve Ürünlerinin Eser Niteliği." *Academia.edu*, https://www.academia.edu/97383942/Yapay_Zeka_Taraf%C4%B1ndan_Meydana_Getirilen_Fikri_%C3%9Cr%C3%BCnlerin_5846_Say%C4%B1%C4%B1_Fikir_Ve_Sanat_Eserleri_Kanununa_G%C3%B6re_Korunmas%C4%B1.

6284 SAYILI AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN VE ERCAN ŞAHİN VE DİĞERLERİ BAŞVURUSU KARARI ÜZERİNE

15

İNCİ SEVİ KAYA

Giriş

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un öngördüğü tedbir kararlarına karşı itirazlar reddedilirken gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvurular yapılmıştır. Ercan Şahin ve Diğerleri Başvurusu Kararı¹ da bu durumları konu almaktadır.

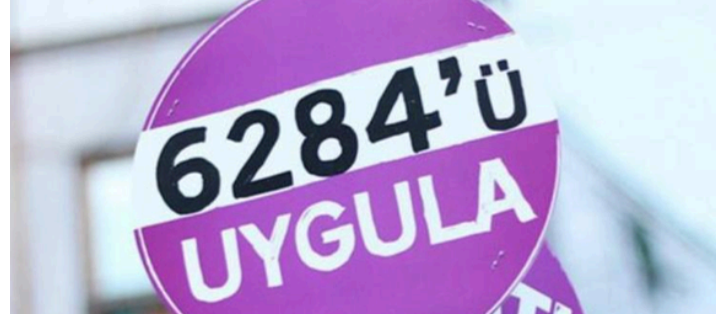
Anayasa Mahkemesi Anayasa'nın 36.maddesindeki adil yargılanma hakkı bakımından gerekçeli karar hakkının itiraz mercilerince ihlal edilmiş olduğuna, karşı oylar bulunmasına karşın, oy çokluğuyla karar vermiştir.

Kısaca başvuruçuların yaşadıkları hukuki olay, 6284 sayılı kanunun uygulanmasıyla delil ve belge gerektirmeyen tedbir kararlarına yönelik itirazda bulunduklarında itiraz mercilerinin derece mahkemesinin taktirinde usulen bir hata olmadığı görüşüyle delil belge talep etmeksizin başvuruları reddetmiş olmasıdır.

Anayasa Mahkemesinin başvuruyu değerlendirdiği yönler ve değerlendirmeye almadığı ancak konu itibarıyla değerlendirmenin anlamlı olacağı diğer ilgili haklar bağlamında bir inceleme ile hem hukukilik hem hakkaniyet bakımından ilgili karar ve kanun ele alınacaktır.

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un Değerlendirilmesi

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Yönelik Kanun'un yerine çıkarılmıştır. Bu iki kanun arasındaki farklar kanun koyucunun iradesini anlamak adına önemlidir, ilerde değinilecektir.

İki çeşit hâkim tarafından verilen tedbir kararı kanunda düzenlenmiştir. Hâkim tarafından verilecek koruyucu tedbir kararı² ile korunan kişi ile ilgili olarak bazı düzenlemelerin yapılabileceği öngörülmüştür. Bunların arasında işyeri değişikliği, korunan kişiye ayrı yerleşim yeri belirlenmesi, aile konutu şerhi konulmasının sağlanması gibi önlemler yer almaktadır.

Hâkim tarafından verilen önleyici tedbir kararları³ ise içerik itibari ile kendisine karşı tedbir alınan kişiye yönelik uygulamaları içerir. Bunların arasında silahını teslim etmesi, ortak konuttan uzaklaştırılması, nafakaya hükmedilmesi, çocuklarıyla ilişkisinin sınırlandırılması gibi uygulamalar yer almaktadır.

Bu iki önemli tedbir çeşidine hükmedilmesi bakımından Kanun'un 8.maddesinin 3.fıkrası Kanun'u değerlendirirken ele alınması gereken bir niteliği ortaya koymaktadır:

(3) Koruyucu tedbir kararı verilebilmesi için, şiddetin uygulandığı hususunda delil veya belge aranmaz. Önleyici tedbir kararı, geciktirilmeksizin verilir. Bu kararın verilmesi, bu Kanunun amacını gerçekleştirmeyi tehlikeye sokabilecek şekilde geciktirilemez.

1 Anayasa Mahkemesi, Başvuru Numarası: 2018/8030 R.G. Tarih ve Sayı 22/4/2022-31817 Ercan Şahin ve Diğerleri Başvurusu (Karar Tarihi 2/2/2022)

2 Hâkim tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları

MADDE 4 – (1) Bu Kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak aşağıdaki koruyucu tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

a) İşyerinin değiştirilmesi.

b) Kişinin evli olması hâlinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi.

c) 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunundaki şartların varlığı hâlinde ve korunan kişinin talebi üzerine tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması.

ç) Korunan kişi bakımından hayatı tehlikenin bulunması ve bu tehlikenin önlenmesi için diğer tedbirlerin yeterli olmayacağını anlaşılmaması hâlinde ve ilgilinin aydınlatılmış rızasına dayalı olarak 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu hükümlerine göre kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi.

3 Hâkim tarafından verilecek önleyici tedbir kararları

MADDE 5 – (1) Şiddet uygulayanlarla ilgili olarak aşağıdaki önleyici tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

a) Şiddet mağduruna yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması.

b) Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhâl uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi.

c) Korunan kişilere, bu kişilerin bulundukları konuta, okula ve işyerine yaklaşmaması.

ç) Çocuklarla ilgili daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa, kişisel ilişkisinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkisinin sınırlandırılması ya da tümüyle kaldırılması.

d) Gerekli görülmesi hâlinde korunan kişinin, şiddete uğramamış olsa bile yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hâller saklı kalmak üzere çocuklarına yaklaşmaması.

e) Korunan kişinin şahsi eşyalarına ve ev eşyalarına zarar vermemesi.

f) Korunan kişiye iletişim araçlarıyla veya sair surette rahatsız etmemesi.

g) Bulundurulması veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etmesi.

ğ) Silah taşınması zorunlu olan bir kamu görevi ifa etse bile bu görevi nedeniyle zimmetinde bulunan silahı kurumuna teslim etmesi.

h) Korunan kişilerin bulundukları yerlerde alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların bulundukları yerlere yaklaşmaması, bağımlılığının olması hâlinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisinin sağlanması.

ı) Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması ve tedavisinin sağlanması.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde birinci fıkranın (a), (b), (c) ve (d) bentlerinde yer alan tedbirler, ilgili kolluk amirlerince de alınabilir. Kolluk amiri evrakı en geç kararın alındığı tarihi takip eden ilk işgünü içinde hâkimin onayına sunar. Hâkim tarafından yirmidört saat içinde onaylanmayan tedbirler kendiliğinden kalkar.

(3) Bu Kanunda belirtilen tedbirlerle birlikte hâkim, 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı

Çocuk Koruma Kanununda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirler ile 4721 sayılı Kanun hükümlerine göre velayet, kayıym, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında karar vermeye yetkilidir.

(4) Şiddet uygulayan, aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan yahut katkıda bulunan kişi ise 4721 sayılı Kanun hükümlerine göre nafakaya hükmedilmemiş olması kaydıyla hâkim, şiddet mağdurunun yaşam düzeyini göz önünde bulundurarak talep edilme dahi tedbir nafakasına hükmedebilir.

Burada iki tedbir çeşidi bakımından bir ayırım yapılmış mıdır sorusu gündeme gelmektedir. Korumacı tedbir kararları için kadının beyanının esas alınacağı kanunun lafzından açıkça anlaşılmaktadır, kaldı ki koruyucu tedbir kararlarında korunan kişiye yönelik uygulamalar söz konusudur, bu kararlar kendisine karşı tedbir alınmış kişinin haklarına dokunan bir nitelik taşımamaktadır. Önleyici tedbir kararları ile ilgili ise iki ayrı görüş ortaya çıkması mümkündür. İlki Kanun'un amacı doğrultusunda geciktirilmemesi için aynı fıkra da belirtilen delil belge aranmaması ve kadının/mağdurun beyanının esas alınması gerektiğidir. İkinci görüş ise kanun açıkça önleyici tedbir kararları için de delil belge aranmaz dememiş olduğu için burada kadının beyanının yeterli olmayacağına yönelik oluşabilir. Bu noktada kanunun amacının ne olduğunun doğru anlaşılması gerekmektedir.

Kanunun Amacının Değerlendirilmesi

Kadına karşı şiddet Türkiye'de istatistiksel olarak da görüntülenen güncel toplumsal bir sorundur.⁴ Şiddetin sonuçları yönünden ceza hukukunda doğan sonuçlar ceza hukukunun caydırıcı işlevinin pratikteki yansımalarından ötede olmadığı için şiddetin sonuçları ortaya çıkmadan yaşanacakları fiili olarak önlemek ihtiyacı doğmuştur. Kanun koyucunun ülkedeki hak ve özgürlükleri korumak için ülkenin sosyolojisini de düşünerek yasama faaliyetini yönlendirmesi gereklidir. Bu bağlamda kanun süregelen şiddeti sonuçları geri dönülemez durumlar yaratmadan önlemeyi amaç edinmiştir. Kanun kapsamında ortak konuttan ve bulunulan yerden kişinin uzaklaştırılması⁵, çocuklarıyla kişisel ilişki kurmasının kısıtlanması⁶ gibi kolluk kuvvetince gerekleri sağlanan yöntemler öngörülmektedir. Önlem amaç olduğundan aciliyet unsuru yani hızlı karar alma ve uygulama hayati önem taşımaktadır. Kanunun 8.maddesinin 3.fıkrası⁷ aynı zamanda kararın verilmesindeki gecikmenin kanunun amacının yerine getirilmesini tehlikeye sokabileceğini ifade etmektedir.

Delil ve belge aranmaksızın hâkimin takdir yetkisiyle verilebilen tedbir kararındaki bu esnek yargılama usulünün de amaca hizmet eden bir yönü olduğu söylenebilir. Burada ilk olarak sadece halihazırda yaşanan şiddet kadar şiddet tehlikesi varlığı da tedbir kararının nedeni olabileceğinden, daha yaşanmamış ancak tehlikesi söz konusu olan bir duruma yönelik delil ve belge istenmesi anlamsız olacaktır. İkinci olarak ise şiddet mağdurundan delil istenmesinin devlet tarafından uygulanan bir psikolojik şiddet türü olduğu görüşü doktrinde yer almaktadır.⁸

Beyanın esas alınması yukarıdaki ilk neden bakımından en muhtemel yol, ikinci neden bakımından en sağlıklı yol olarak değerlendirilmektedir.

Ancak bu noktada eleştirel yaklaşım, bir kişinin beyanını diğerinin üstüne koyarak kanunun mağdur kadını mı yoksa ilk başvurunu mı koruduğu sorusunu aklara getirebilir. Tedbir uygulanan ve ortak konuttan uzaklaştırılan kadınlar da vardır.⁹ Buradaki tartışma istatistiki bilgi ışığında daha somut yürüyecektir.¹⁰ Hangi durumların istisnai hangilerinin kanunun amacına yönelik olarak önüne geçmeye çalıştığı sosyolojik geçişi ifade ettiği de hesaba katılarak kanun koyucunun öncelemediği iradesi araştırılmalıdır.

Kanundaki Tanımların Değerlendirilmesi

6284 sayılı kanunun 2.maddesinde tanımlanmış kavramlardan ikisi "şiddet mağduru" ve "şiddet uygulayan" kavramlarıdır. Bu kavramların bir ceza davasına değil bir tedbir davasına yönelik olması bakımından gerekli kavramsal hassasiyeti göstermediği savunulabilir. Açıklandığı üzere belge ve delil gerekmez tedbir kararı alınabiliyor olduğu düşünüldüğünde "tedbir talep eden" ve "tedbir uygulanan" kavramlarının kullanılması önerilebilir. Kişilerin tedbir kararına bakış açısı ve kararın kişilerin psikolojileri üzerindeki etkileri düşünülerek kanunda kavramsal hassasiyet gösterilmesi beklenir. Burada delil yükü oldukça hafif olduğundan tedbir uygulanabilecek şiddet göstermemiş ve göstermeyecek kişiler kanundaki kavramları karşılamayacaktır. Bir diğer yandan bu kavramların kullanımıyla gerçekten şiddet göstermiş ve gösterme tehlikesi olan dolayısıyla şiddet eğilimli kişilerin suçlu psikolojisine daha da itildiği ve tehlikenin arttırıldığı gerekçeleri de gösterilebilir. Kanun koyucunun kadına yönelik şiddete karşı seçtiği kavramlar ve kanunun lafzı ile ortaya koyduğu sıfır tolerans iradesini ifade ettiği ve bu nedenle netlikle "şiddet uygulayan" demeyi uygun bulmuş olabileceği ise bir diğer bakış açısidir.

4 Ayşe Ediz and Şenol Altan, 'Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Alan Araştırması' [2017] Türkiye Barolar Birliği Dergisi 397-4110

5 2682 sayılı Kanun Madde 5 (1) b)

6 2682 sayılı Kanun Madde 5 (1) c)

7 "... Bu kararların verilmesi, bu Kanunun amacını gerçekleştirmeyi tehlikeye sokabilecek şekilde geciktirilemez."

8 Gözde İbicioğlu and Bilge DURUTÜRK, 'Bireysel Başvurularda Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kararlarının İncelenmesi' [2022] 80(3) İstanbul Hukuk Mecmuası 753-783

9 Anayasa Mahkemesi, Başvuru Numarası: 2018/8030 R.G. Tarih ve Sayı 22/4/2022-31817 Ercan Şahin ve Diğerleri Başvurusu (Karar Tarihi 2/2/2022)

Başvurucu Zuhal Akalın ev hanımıdır, kayınlıdesi kendisini ortak konuttan uzaklaştırma talebinde bulunmuştur, tedbir kararı alınmıştır.

10 İstanbul Barosu, Adli Yardım Bürolarına Başvurularda Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Kanun Uyarınca Alınan Tedbir Kararları Raporu (İstanbul Kadın Hakları Merkezi, 2020).

Anayasa Mahkemesi'nin Değerlendirmesi: Ercan Şahin ve Diğerleri Başvurusu

Başvurucular tedbir kararının verilmesiyle aciliyet unsurunun ortadan kalktığı ve bu nedenle adil yargılanma hakkının güvencelerinden olan gerekçeli karar hakkının ancak itiraz merciince delil ve belge araştırması sayesinde derece mahkemesinin kanaatinin somutlaştırılmasıyla korunabileceğini ifade etmişlerdir. İtiraz merciinin derece mahkemesinin kararında usule ilişkin hata olmadığı nedeniyle ret kararı verdiğini belirtmişlerdir.

Hüküm

Hükme varılırken 6284 sayılı Kanun gerekçesi incelenmiş ve delil belge aranmamasına rağmen şiddetin yaşandığına veya tehlikesinin varlığına dair olguların mahkemece aranması gerektiği görülmüştür.¹¹ Olgular aranmadığında hakkın kötüye kullanılmasının yaşanacağı vurgulanmıştır. Ayrıca menfaatler dengesi de değerlendirmeye alınmıştır. Şiddetin sonuçları kişinin vücut dokunulmazlığını ihlal edebileceği gibi yaşam hakkını da ihlal edebilir.

Buna karşılık tedbir kararıyla başka temel hak ve özgürlüklere müdahale edilmektedir. Mahkeme kararında ismen değerlendirmemiştir ancak seyahat ve hareket özgürlüğü, özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı, maddi manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı gibi hak ve özgürlükler bu bağlamda tedbir uygulanan açılarından söz konusu olabilecektir.

Anayasa Mahkemesinin, ilk derece mahkemesinin 6284 sayılı kanundaki açık ifade¹² gereği belge ve delil aramaksızın şiddet ve şiddet tehlikesine yönelik olguların varlığının mahkemenin taktirine bırakılmış olması yönünden bir değerlendirmesi yoktur, başvuru da bunun üzerine olmadığı gibi, olayın bu aşaması hükme konu edilmemiştir. Ancak itiraz merciine taşındığında artık aciliyet söz konusu olmayacağı için gerekçeli karar hakkını ihlal etmeyecek şekilde yeniden delil belge aranarak yargılama yapılmasında yarar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani Anayasa Mahkemesi itiraz mercii olacak üst derecedeki mahkemeden maddi gerçekliğe ulaşma konusunda beklentisinin daha yüksek olduğunu karara bağlamıştır.

Karşı Oy Gerekçeleri

İki üye iki farklı gerekçeyle karşı oy kullanmıştır. Üye Engin Yıldırım karşı oy gerekçesinde haklar arasında hiyerarşi bulunmamasına rağmen diğer hakların da kullanılması için yaşam hakkının doğal olarak öncelikli olacağından hareketle burada mahkemelerden olağan hallerde aranan gerekçeli karar hakkı hassasiyeti beklenmesi olumsuz sonuçlara mahal verebilecektir demiştir. Üye M. Emin Kuz da hak ve menfaat dengesini gözeterek Engin Yıldırım'la aynı yönde düşünmüş bununla beraber özel ve aile hayatına saygı hakkını vurgulayarak bu hakkın da yaşam hakkına öncelikli olmayacağını söylemiştir.

Yüksek gerekçe standartları konduğunda devletin pozitif yükümlülüklerinden olan yaşam hakkını koruma yükümlülüğünü yerine getiremeyeceği gerekçesiyle karşı oy kullanmıştır. Anlaşılmaktadır ki iki üye de itiraz mercilerinde de derece mahkemesindeki aciliyet unsurunun sürdüğü ön kabulüyle hareket etmektedir. Burada bu ön kabulden yorumla itiraz merciinde delil ve belge sunulması beklendiği hallerde tedbir kararı kaldırılma riskinde olduğu için tedbir kararı ne süre için alınmışsa bu süreden önce kararın kalkmasının aciliyet unsurunu tekrar doğurabileceğini öngörmüş olabilecekleri düşünülebilir, ancak iki üye de bu açıklıkla ifadede bulunmamıştır. Eğer iki üye aciliyet unsurunu yorumlanan gibi gözetmediyse de yaşam hakkının korunmasını geri kalan haklar için bir ön koşul olarak değerlendirdikleri ve temelde bu düşünceyle karşı oy kullandıkları açıktır.

Ercan Şahin ve Diğerleri Başvurusunun Hukukilik ve Hakkaniyet Bakımından Değerlendirilmesi

Öncelikle acil müdahale olgusunun yaşam hakkının korunması yönünden gerekliliği gözler önündedir. Bu hakkın ihlali şiddet gören ve görme tehlikesi olan bakımından sonuçlarının çok ağır, geri döndürülemez ve tazmin edilemez olacağı bir durumdur.

Karşı taraftan tedbir kararının yerinde olmayacağı bir durumda ihlal edilecek haklar da değerlendirilmelidir. Kolluk kuvvetinin gelip kişiyi konutundan uzaklaştırması tedbir yöntemlerindendir, bu yöntemin sosyal sonuçları yönünden özel ve aile hayatının gizliliği, maddi ve manevi varlığını koruma hakkı gibi hakların ihlal edileceği açıktır. Sonrasında yerleşme ve seyahat hürriyeti yönünden, ebeveyninin çocuklarıyla kişisel ilişki kurma hakkı yönünden kısıtlamaların varlığı da görülebilecektir.

Burada masumiyet karinesi tartışmasına bilerek girmemekte hukuki tutarlılık olacaktır. Çünkü zaten söz konusu tedbir kararı bir kişinin suçuna karşılık verilen bir müeyyide olmadığı gibi tedbir davası da bir ceza davası değildir. Sonuç kişilerin adli sicil kayıtlarında bir değişikliğe neden olmamakta, tedbir uygulanan da masumiyet karinesini ortadan kaldıracak bir konuma usulen de ceza yargılaması yapılmadığı için zaten konulmamaktadır.

İki tarafın da ihlal edilmesi muhtemel menfaatlerini dengeleyecek haklardan biri şüphesiz adil yargılanma hakkı kapsamında gerekçeli karar hakkıdır. Ancak kanun gerekçe olarak beyanı yeterli görmekteyken bunun gerekçe sayılmaması veya itiraz aşamasında itiraz merciinin fonksiyonunu derece mahkemesinin kanunun kendisine çizdiği sınırlar içinde kalıp kalmadığını denetlemekten öte düşünülmesi söz konusudur. Bu bağlamda itiraz merciinin asli fonksiyonu ve Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararlarında normu eleştirmemiş oluşu konuları ele alınarak değerlendirme netleştirilebilir.

11 Anayasa Mahkemesi, Başvuru Numarası: 2013/3758 Salih Söylemezoğlu Başvurusu (Karar Tarihi 6/1/2016)

12 2682 sayılı Kanun Madde 8 (3)

İtiraz Mercinin Fonksiyonu

İtiraz mercilerinin ihlali olduğu iddiasını incelerken itiraz mercilerinden asıl beklentinin ne olduğu açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu bağlamda ilk soru kanunun öngördüğü yargılama usulünü sadece ilk dereceye mi veriyor olduğudur. Bunu iddia etmek zordur çünkü kanun itiraz merciince izlenmesi gereken ek bir usuli düzenlemeye yer vermemektedir. İkinci soru ise itiraz mercinin fonksiyonunun ne olduğudur. Burada da itiraz mercinden asıl beklenti ilk derece mahkemesini denetlemesi midir yoksa baştan bir yargılama yapması mıdır ikilemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü Anayasa Mahkemesinin, ilk derece mahkemelerinin kanuna aykırı şekilde karar vermiş olduklarına yönelik bir düşüncesi yoktur. Eğer itiraz mercii kanunu doğru uygulayan ilk derece mahkemesinin görevini aşmamış olduğunu değerlendirecekse bunu yaparak zaten usulen hata olmadığı için başvuruları reddetmesi gerekir. Baştan bir yargılama yapması bekleniyorsa da kanunun burada düzenlemiş olduğu usul sadece ilk dereceyi kapsamayacaktır, itiraz mercii de başvuruları reddetmediği halde bu kanunu uygulayacak olduğundan yine delil ve belge istenmeden karar verilebilecek, sonuç değişmeyecektir. Adil yargılanma hakkı kapsamındaki gerekçeli karar hakkına yönelik eleştirilere karşılık, itiraz mercilerinin kanunun uygulanışında aksama olmadığı yönündeki saptamaları geçerli bu bağlamda geçerli ve yeterli bir gerekçe olacaktır.

İhlal Kararı Üzerine Mahkemenin Tutumu

İtiraz mercinin karara konu olaylardaki ikilemlere yol açan konumu üzerine ihlal kararı veren Anayasa Mahkemesinin yasamadan bağlayıcı talepte bulunması veya resen yargılama ve resen iptal kararı vermesi mümkün olmamakla birlikte Mahkemenin norm üzerinde bir eleştirisine ilgili kararlarda rastlanmamaktadır. Anlaşılmaktadır ki 6284 sayılı Kanunun düzenlemeden geçmesi gerektiğinde dair Mahkeme kararında örtülü bir vurgu da söz konusu değildir. Mahkeme politik olarak da hassas bir konu olan 6284 sayılı Kanunun içeriğiyle ilgili bir tutum sergilemekten kaçınmıştır. Kaldı ki aileyi koruyan eski 4320 sayılı Kanunda verilen tedbirlere uymamak suç olarak düzenlenmiş ve tedbirin uygulanmasını gerektiren fiil suç olmasa da tedbiri ihlal eden kişinin siciline işlenen bir müeyyide öngörülmüştür. 4320 sayılı eski Kanuna kıyasla daha esnek bir yargılama usulü öngören 6284 sayılı Kanunda ise tedbiri ihlal etmek bir suç niteliği taşımamakta ve kişilerin sicil kayıtlarında değişikliğe neden olmamaktadır. Bu bağlamda Mahkemenin tutumu belki de 6284 uygulanmasının sonuçlarının tedbir uygulanan bakımından hafif olmasından kaynaklı bir endişesizlik olarak da değerlendirilebilir.

Görüş ve Öneriler

Esnek yargılama usulü bakımından gerçek olgulara dayanılmadan tedbir uygulanmış kişilerin hak ve menfaatlerini korumaya yönelik çözümler düşünülebilir.

Hâkim Vedat Yılmaz katıldığı bir söyleşide¹³ aile hakimliği sistemi kurulmasını ve yalnızca bu ve buna benzer durumları değerlendiren bir yapı sayesinde hâkimin kendisi için çalışan kolluk kuvvetinin bulundurulduğu ve böylece hızlı araştırma yapmaya olanak sağlanabileceği bir sistem önermiştir. Bu öneriyle kolluk kuvvetinin yanında hakim ile çalışan sosyal hizmetler uzmanları ve psikologların ilgili eve gidip gözlem ve görüşme yapabileceği hızlı bir birim de eklenebilir. Böylelikle tedbir kararı istenmiş hâkimin iş yükü araştırma yapılmamasına neden olmayacaktır.

Görevlendirip araştırma yaptırabileceği kişilerle çalışması hâkimin mağdurun ihtiyacını daha doğru tespit etmesini de sağlayabilir. Daha yumuşak bir yargılama usulü benimsenmiş olan durumlarda yargı mercine bundan doğabilecek zafiyetleri azaltacak imkanlar sunmak devletin adil yargılanma hakkını korumaya yönelik bir adımı olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'unun sosyolojik gerçeklikle bağdaşan amacı, kavramsal hassasiyete yönelik eleştiriler, daha yerinde uygulanması için önerilen yargı yapılanması gibi konular değerlendirilmiştir. Görülmektedir ki uygulamayı geliştirecek alan var olmasının yanında kadın cinayetlerinin ve şiddetin yoğun olduğu bir toplumda 6284 sayılı Kanun önemli bir kazanımdır.

Ercan Şahin ve Diğerleri Başvurusu Kararı bakımından hüküm, karşı oylar, mahkemece değinilmemiş hak ve özgürlüklerle bağlantılar, adil yargılanma hakkı bakımından gerekçeli karar hakkını ihlal ettiğine karar verilmiş olan itiraz mercilerinin fonksiyonu ve mahkemenin kanuna yönelik tutumu değerlendirilmiştir. Görülmektedir ki Anayasa Mahkemesi kanunu taktir eden veya kaldırılmasını gerek gören kanuna yönelik tartışmaların her iki ucunda da yer almamaktadır ve kararı bu nedenle her iki yönden de kritiğe açık hale gelmiştir.

6284 sayılı Kanunu uygulayan hâkim kadının beyanını gerekçe olarak kabul edebileceği gibi, kanunda delil belge aranmasa da gerekçede olgu arandığı ifade edildiğinden olguya ulaşmak için kadının beyanın esas alındığı gerekçesiyle de itiraz mercileri itirazları reddedebilmektedir. Anayasa Mahkemesi itiraz mercilerinin adil yargılanma hakkını ihlal ettiği hükmünü vermiş olsa da bu noktada aslında kanun koyucu bir hukuki yarar tartışması gözeterek bir tercihte bulunmuştur.

Sonuç olarak, gerekçeli karar hakkı adil yargılanmayı sağlayan, ihlal edilmesi muhtemel menfaatlerin dengelenmesinde Anayasa'nın 36.maddesinde öngörüldüğü üzere değiştirilemez hukuk devleti ilkesini yargı erki yönünden somutlaştırır. Kadına yönelik şiddeti önlemek adına gerekçenin ne olacağı sorusu yani beyanın geçerli bir gerekçe olarak kabul edilip edilemeyeceği konusu ince bir çizgide yürümek gibidir.

13 Hakim Vedat Yılmaz, "6284 Sayılı Kanun Kapsamında Hakim Tarafından Verilmiş Kararlar" (Youtube videosu, TİHEK Kurumsal, 10 Temmuz 2020) <https://www.youtube.com/watch?v=EwMTAK7yzW0&t=758s> Erişim Tarihi 20 Nisan 2023.

KÜNYE

Dergi adı: Hakkım Var! Dergisi

Yayın Tarihi: Haziran 2025

Mahiyeti: Bilimsel

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

Yayınlayan Kurum: Hakkım Var Derneği

Dergi Konuları: Hukuk

YAYIN KURULU

İnci Sevi KAYA

Ezgi Su Sili

Chingiz Mammadov

Zeynep Patır

İnternet Sitesi: <https://hakkimvar.com/>

Instagram: <https://www.instagram.com/hakkimvarorg/>

LinkedIn: <https://www.linkedin.com/company/hakk%C4%B1m-var/>

İletişim: info@hakkimvar.com